

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

***Viittomakieli ja viittomakommunikaatio osana
sisäkorvaistutelapsiperheen arkielämää***

Mari Reijonen

Viittomakielentulkinnon koulutusohjelma (240 op)
huhtikuu / 2014

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Mari Reijonen	Sivumäärä 47 ja 6 liitesivua
Työn nimi Viittomakieli ja viittomakommunikaatio osana sisäkorvaistutelapsiperheen arkielämää	
Ohjaava opettaja Sirpa Lyytinen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Humanistinen ammattikorkeakoulu, Päivi Rainò	
Tiivistelmä <p>Sisäkorvaistute ei poista lapsen kuuroutta, mutta voi auttaa lasta kuulemaan huonokuuloisen tavoin. Vanhempien tekemä valinta sisäkorvaistutehoidosta lapselle on suuri päätös. Monet vanhemmat kutsuvat valintaansa kuitenkin mahdollisuuden tarjoamiseksi lapselle. Sisäkorvaistute on yksi vaihtoehto tarjota mahdollisuus kuulla ja oppia puhuttua kieltä lapselle, jolla on vaikea-asteinen kuulovamma. Vanhemmat tekevät leikkauspäätöksen lapsen puolesta ja miettivät samanaikaisesti, mitä se merkitsee lapsen tulevaisuudelle. Viime kädessä vanhempien päätöksellä on suuri vaikutus lapsen koko elämään. SI-hoitoon liittyy muun muassa kieleen liittyviä identiteettikysymyksiä ja tulkintoja mahdollisesta kaksikielisyydestä.</p> <p>Tämä opinnäytetyö tarkasteli sisäkorvaistutelapsiperheiden viittomakielen ja viittomakommunikaation käyttöä sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää, kuinka viittomakieli ja viittomakommunikaatio ovat osana sisäkorvaistutelapsiperheiden arkielämää. Opinnäytetyön tilaajana toimi Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö on osa Kela- rahoitteista laajaa hanketutkimusta, jonka yhtenä tavoitteena oli selvittää, millaisia avustus- ja tulkkausmenetelmiä sisäkorvaistutteen saaneilla lapsilla ja nuorilla on käytössään ja miten toimivia avustus- ja tulkkausmenetelmät ovat. SI-hoidon vaikutukset ovat olleet monien tutkimusten kohteena. Ne ovat painottuneet kuulon ja puhutun kielen kehityksen seurantaan. Opinnäytetyöni aihe on tärkeä, sillä on tehty vähemmän tutkimuksia siitä, miten SI vaikuttaa sisäkorvaistutteen lapsen ja hänen perheensä elämään. Lisäksi toin opinnäytetyölläni vanhempien näkökulmaa perheen arkielämän kielenkäytöstä.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin ryhmähaastattelua. Tutkimusta varten haastateltiin seitsemää sisäkorvaistutelapsiperhettä, jotka olivat vapaaehtoisesti valinneet viittomakielen puhekielen rinnalle. Haastateltavilla oli runsas kokemus Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelmasta ja tätä myötä viittomakielinen yhteisö ja – kulttuuri oli haastateltaville luonnollinen osa elämää.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä nousee esiin asioita, joista on hyötyä sisäkorvaistutelapsen kielivalintoja pohdittaessa. Tutkielmasta ilmenee myös, että ennen istuteleikkausta omaksuttu viittomakieli tukee myöhempiä puhekielen omaksumista ja näin istut lapsesta voi kasvaa kaksikielinen. Opinnäytetyön tuloksia voi hyödyntää viittomakielentulkin koulutusohjelma, viittomakielentulkit sekä viittomakielentulkkiopiskelijat. Viittomakielentulkit ja tulkkiopiskelijat saavat tietoa siitä, millainen ryhmä kaksikieliset sisäkorvaistutelapset ovat tulevaisuudessa mahdollisena asiakasryhmänä. Tutkielmassa käsitellään myös haastattelututkimusta ja sen tekoa.</p>	
Asiasanat kuurot, sisäkorvaistute, suomalainen viittomakieli, kaksikielisyyys, sosiokulttuurinen ajattelu	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Mari Reijonen	Number of Pages 47+6
Title Finnish sign language and sign communication as a part of everyday life in families of children with cochlear implants	
Supervisor Sirpa Lyytinen	
Subscriber and Mentor Humak University of Applied Sciences, Päivi Rainò	
Abstract <p>The cochlear implant won't make a deaf child hearing but can improve his/her hearing ability. The choice of providing the child with the cochlear implant is a big decision for the parents. However many parents feel that they are offering the child a new possibility with the implant. The cochlear implant is one alternative to provide a child with a severe hearing loss an opportunity to hear and learn spoken language. The parents make the decision of the surgery for the child and wonder what it means for the child's future. In the end the parent's decision has a profound effect on the child's life. The cochlear implant brings up questions about language identity and rendering about possible bilingualism.</p> <p>This thesis took a socio cultural approach on how families with child/children having cochlear implants use sign language and sign communication . The object was to find out how sign language and sign communication are a part of the everyday life with these families. The commissioner of the thesis is Humak Univerity of Applied Sciences . The thesis is a part of wide research funded by Social Insurance Institution that had many research questions with one of them being what kind of aids and interpretation methods children and adolescents with cochlear implant are using and how functional these methods are.</p> <p>The effects of the cochlear implants have been the object for many researches and they have focused on surveying how hearing and spoken language develop with the implant. The subject of the thesis is important because there have been less researches on how the cochlear implant affects the life of the implanted child and his/her family. I also brought up the parent's aspect on how language is used in familie's everyday life. This research is a qualitative one and the research method was a group interview. The interview group consisted of seven families with child/children with cochlear implant who had voluntarily chosen to use sign language alongside with spoken language. The interviewees had a lot of experience on the Junior programme of The Service Foundation for the Deaf and thus the community and culture of the Deaf was a part of their life.</p> <p>This thesis brings up issues that are useful when pondering the language choices for a child with a cochlear implant. The thesis also shows that if a child learns sign language before getting the cochlear implant it supports the development of spoken language later on and thus a child can grow up to be bilingual. The Degree Programme of sign language interpreters, sing language interpreters and sign language interpreter students can utilize this research. The interpreters and the students can learn what kind of group the bilingual children with cochlear implant will be as the potential customer group of the future. This thesis also looks into what an interview study is and how it is done.</p>	
Keywords The Deaf, Cochlear implant, Finnish sign language, bilingualism, socio-cultural thinking	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	
ABSTRACT	
1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1 Tutkimuskysymys ja opinnäytetyön tarkoitus	7
2.2 Keskeiset käsitteet	8
2.3 Valittu tutkimusmenetelmä	12
2.4 Tutkielman eteneminen ja haastattelujen toteutus	14
2.5 Tutkimusjoukon kuvaus	17
3 SISÄKORVAISTUTE JA KOMMUNIKOINTI	19
3.1 Puhuen ja viittoen—kaksi polkua kohti kielenkehitystä	20
3.2 Kaksikielisyys osana sisäkorvaistutelapsiperheiden elämää	24
4 SISÄKORVAISTUTE JA VIITTOMAKIELINEN YHTEISÖ	29
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	36
LÄHTEET	40
LIITTEET	48
Liite 1: Saatekirje	48
Liite 2: Suostumus haastateltavaksi	49
Liite 3: Haastattelukysymykset	51

1 JOHDANTO

”Mikään kieli ei saa poissulkea toista kieltä, kaikkien kielten ja kommunikointimuotojen tulee saada kehittyä ja elää omalla tavallaan ilman toisen, ehkä vähemmän käytetyn, kielen kustannuksella” (Widberg- Palo 2012, 83).

Nykyisin lähes kaikki kuurot ja vaikeasti huonokuuloiset lapset Suomessa saavat sisäkorvaistutteen, jonka on monissakin tutkimuksissa todettu antavan useammalle lapselle pääsyn äänimaailmaan. Kuitenkin, jos laite ei ole paikoillaan, silloin lapsi ei kuule. Tästä syystä olisikin tärkeää, että kieliä on kaksi varhaisesta iästä lähtien, sekä puhuttu että viitottu kieli. (Takkinen 2012, 86.) Tällä hetkellä ei ole julkaistu yhtäkään tieteellistä tutkimusta, joka todistaisi viitotun kielen omaksumisen estävän puhutun kielen omaksumista (Rainò 2012, 84). Tästä syystä tarvittaisiin alalla toimijoiden yhteistyötä, jotta saataisiin tulevaisuudessa jaettua kattavaa tietoa viittomakielestä ja viittomakommunikaatioista kuulovammaisalan eri tahojen toimesta.

Tutkimuksien mukaan sisäkorvaistutteen saaneet ovat hyvin heterogeeninen ryhmä kuulemisen, puhumisen ja kommunikaatiotapojen suhteen. Jokainen sisäkorvaistutteen saanut henkilö on yksilöllinen tapauksensa. Sisäkorvaistutteen saaneista ei voida siis sanoa, että he kaikki käyttävät samaa kommunikaatiotapaa tai että kaikilla kieli ja kuulo saavuttavat saman tason. (Hyde & Punch 2011, 547.) Vaikka sisäkorvaistutteen saaneiden lasten kuntoutuksen tavoitteena on puhumaan oppiminen, monet sisäkorvaistutteen saaneiden lasten vanhemmat olivat kuitenkin avoimia ajatukselle, että viittomakieli puheen rinnalla olisi osa perheen elämää. Vanhemmat korostavat yhteisen kielen merkitystä, ja jos viittomakielestä on jotain hyötyä lapselle, se koetaan tärkeäksi. (Hyde & Punch 2011, 545.)

Viittomakielen käyttöön on kohdistunut ennakoluuloja ja toisaalta viittomakielisellä yhteisöllä on ollut ennakoluuloja sisäkorvaistutetta kohtaan. Joidenkin seurantatutkimuksien mukaan yksi kolmasosa istutelapsista ei saa istutteesta sellaista hyötyä, että puhutun kielen täysimääräinen kehittyminen olisi vaivatonta. Tästä syystä on tärkeää turvata lapselle oikeus kieleen – mieluummin kahteen. (Selin- Grönlund 2011, 6.)

Opinnäytetyö on luonteeltaan laadullinen ja aineisto on kerätty ryhmähaastattelun avulla. Kohderyhmä haastattelulleni muodostui Juniori-ohjelman perheistä.

Keltasen (2009) mukaan Juniori-ohjelman toiminta perustuu ajatukseen, että kaksikielisyys on rikkaus. Hyvä kielenkehitys turvaa lapsen sosiaalisen, kognitiivisen ja emotionaalisen kehityksen. (Anttila 2013, 11.)

Tutkimusraporttini rakenne poikkeaa hieman perinteisestä ja tutusta mallista, jossa tutkimusraportti sisältää teoriasta menetelmien esittelyn kautta tuloksiin etenevän ja pohdintaan lopettavan luvun. Jokaisessa pääluvussa käsittelem tutkimuskysymykseeni vastausta ottaen huomioon tietoperustan, aiempia tutkimuksia, omien tulosten esittelyä ja analysointia sekä pohdintaa. Tavoitteena on saada eri rakenneosat keskustelemaan keskenään. (Eskola 2001, 138–139.) Teoriatietoa opinnäytetyössäni on sisäkorvaistutuksesta, viittomakielestä ja viittomakommunikaatiosta, kaksikielisydestä sekä viittomakielisestä yhteisöstä sosiokulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Tutkimusmenetelmien ja aineiston esittelyn olen sijoittanut opinnäytetyön alkuun.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Tutkimuskysymys ja opinnäytetyön tarkoitus

Kielivalintaan ja kaksikielisyyteen kohdistunut kiinnostukseni on vähitellen kiteytynyt yhdeksi olennaiseksi tutkimuskysymykseksi: ”Kuinka viittomakieli ja viittomakommunikaatio ovat osana sisäkorvaistutelapsiperheen arkielämää?”. Opinnäytetyöni käsittelee kohderyhmän kielenvalintaa ja siihen liittyviä sosiokulttuurisia ilmiöitä, kuten viittomakielistä yhteisöä ja kulttuuria. Tutkielmassa sivutaan myös hiukan sisäkorvaistutelapsen identiteettiä kielivalinnan ja kielen näkökulmasta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella sisäkorvaistutelapsiperheiden keskinäistä kommunikointia ja yhteistä kieltä ja tästä heijastuvaa kaksikielisyyttä. Tavoitteena on myös tuoda esille kaksikielisyyden merkitystä sisäkorvaistutelapsiperheille.

Toteutin opinnäytetyöni Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelman kurssilla kesäkuussa 2013. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma. Opinnäytetyöni tilaaja on Humanistisen ammattikorkeakoulun Kela-rahoitteinen tutkimushanke ”Sisäkorvaistutteen saaneiden lasten kuntoutuksen ja tulkkauspalveluiden tarkoituksenmukaisuus ja tulevaisuuden tarve”. Tutkimushankkeen tavoitteena oli selvittää vuosina 1997–2010 sisäkorvaistutteen saaneiden, 1990–2002 syntyneiden lasten avustus- ja tulkkauspalveluiden käyttöä, kuntoutusta, tukipalveluiden käytön tarvetta sekä kyseisten palveluiden kehittämistarpeita. (Martikainen & Rainò 2014 [tulossa], 79). Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Kansaneläkelaitoksen tutkimushanke ja opinnäytetyöni kohtaavat siinä, että tutkimuksessa kartoitetaan erilaisia avustus ja tulkkauspalveluiden käyttöä ja opinnäytetyöni tarkastelee sisäkorvaistutelapsen kuuroutta ja huonokuuloisuutta kommunikoinnin ja kaksikielisyyden näkökulmasta.

Longan ja Hasanin (2006) mukaan maassamme tähän mennessä laajimmassa sisäkorvaistutteen saaneita lapsia ja nuoria koskevassa selvityksessä 60 % käytti erilaisista vuorovaikutustilanteista selviytyäkseen, ainakin ajoittain viittomia kommunikaatiossaan (Martikainen & Rainò 2014 [tulossa], 15). Nämä sisäkorvaistutelapset ovat

viittomakielen tulkin tulevaisuuden asiakasryhmä, johon myös mahdollisesti opinnäytetyöni haastatteluun valikoitunut kohderyhmä tulevaisuudessa kuuluu.

Työni on tärkeä viittomakielialalla työskenteleville, koska on tärkeää saada tietoa viittomakielentulkkiin lähitulevaisuuden asiakasryhmästä ja sen heterogeenisuudesta. Vaikka sisäkorvaistutuksesta löytyy jo tutkimustietoa, on opinnäytetyöni aihe hyödyllinen, koska se on ajankohtainen ja työelämälähtöinen. Sisäkorvaistutelasten kaksikielisyydestä sosiokulttuurisesta näkökulmasta ei ole vielä paljoa selvityksiä. Aiheen ajankohtaisuudesta kertoo myös aikaisemmin mainittu Kela-rahoitteinen tutkimushanke tulevaisuuden avustus- ja tulkkauspalveluiden käytöstä.

2.2 Keskeiset käsitteet

Sisäkorvaistute (SI) on sähköinen kuulokoje, joka muodostuu kahdesta osasta. Ensimmäisen osan muodostaa pään ihon alle asennettava vastaanotin ja sisäkorvan simpukkaan pujotettu elektrodiosa. Toisen osan muodostaa ulkoinen ääni- eli puheprosessori, joka on yleensä korvantaustakuulokojeen kokoinen. Puheprosessorin lisäksi ulkoisiin osiin kuuluvat mikrofoni, joka on korvantaustaosassa ja lähetinkela, joka pysyy kallon päällä paikallaan magneetin avulla. (Sume 2008, 16–18; Välimaa & Lonka 2010, 127.) Sisäkorvaistute on tarkoitettu kuuroille, vaikeasti kuulovammaisille ja kuuroutuneille henkilöille, joille tavalliset kuulokojeet eivät anna riittävästi apua. Sisäkorvaistute ei vahvista ääntä, kuten tavallinen kuulokoje, vaan muuntaa äänen sähköisiksi signaaleiksi ja välittää sen suoraan kuulohermoon. Jokainen sisäkorvaistute koodataan yksilöllisesti jokaiselle käyttäjälle sopivaksi. (Hasan 2010, 27.) Sisäkorvaistuttele (SI) on myös monia eri nimityksiä, kuten implantti, kokleaimplantti ja CI (LapCI Ry 2014). Tässä opinnäytetyössä käytän pääasiassa termejä sisäkorvaistute ja SI.

Lasten sisäkorvaistutehoito on vakiinnuttanut asemansa vaikeasti ja erittäin vaikeasti kuulovammaisten lasten kuntoutusmuotona (Sume 2010, 189). Aarnisalonen (2011) mukaan vuonna 2011 oli Suomessa istutuskäyttäjiä yhteensä 750, joista 50:lla on istute molemmissa korvissaan. Vuoden aikana koko Suomessa leikataan sisäkorvaistute noin 80 henkilölle. (Widberg-Palo & Seilola 2012, 29.) Sisäkorvaistute mahdollistaa

puheen ja ympäristön äänien kuulemisen sekä pienen lapsen puhutun kielen oppimisen erittäin vaikeasta kuuloviasta huolimatta (Martikainen & Rainò 2014 [tulossa], 10). Ahti (2000) kuitenkin muistuttaa, että SI ei silti poista lapsen kuuroutta vaan auttaa lasta kuulemaan huonokuuloisen tavoin (Sume 2010, 190).

Sisäkorvaistutetun lapsen kieliprofiili saattaa vaihdella päivän aikana moneen kertaan (Widberg-Palo & Seilola 2012, 29). Päätös lapsen kommunikointitavasta syntyy vanhempien ja ammatti-ihmisten yhteistyöstä. Kuuron ja huonokuuloisen lapsen kommunikaation kuntoutuksen pääsuunnat voidaan jakaa viittomakieleen (visuaaliseen), kuuloon ja viittomiin (viitottuun puheeseen, totaalikommunikaatioon), puhtaaseen kuuloon ja puheeseen (auditivis-verbaaliseen) ja puhtaaseen kaksikielisyyteen perustuviin menetelmiin. Suomessa näiden eri menetelmien osia käytetään lapsen kielellisen kehityksen ja puhutun kielen taidon edistämiseksi. (Ahti & Lonka 2005, 154–157.)

Viittomakieli on itsenäinen kielijärjestelmä, kuten puhuttu kieli. Viittomakielellä on oma kielioppinsa ja viittomat ovat puhuttujen kielten sanoja vastaavia yksiköitä. Viittomakieli on syntynyt spontaanisti kuurojen yhteisössä. Viittomakielissä ilmaukset tuotetaan käsien, pään ja kasvojen sekä vartalon liikkeillä ja vastaanotetaan näön avulla. Vuonna 1995 viittomakieltä käyttävien oikeudet lisättiin Suomen perustuslakiin. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 10–11.) Viittomakieltä käyttäviä kuuroja ja huonokuuloisia on noin 4000–5000. Viittomakieltä käyttäviä kuulevia on arvioitu olevan 6000–9000. (Widberg-Palo & Seilola 2012, 28).

Viitottu puhe (viitottu suomi) on huuliolukua tukeva kommunikaatiomenetelmä, jonka perustana on puhuttu kieli ja sen rakenteet. Viitotussa puheessa viittomat tuotetaan perusmuodossa, sanatarkasti ja samanaikaisesti puhutun kielen kanssa puhutun kielen sanajärjestyksen mukaan. Puhutun kielen sanat voidaan artikuloida myös äännettömästi huuliolla. (Lauren 2011, 7.)

Tukiviittomisella tarkoitetaan viittomien käyttöä siten, että niillä tuetaan samanaikaista puhumista. Tukiviittomisessa viitotaan viestin merkityksen kannalta keskeiset niin sanotut avainsanat. Samanaikaisen puhumisen ja viittomisen seurauksena puhe-rytmi automaattisesti hidastuu, mikä auttaa vastaanottajaa ymmärtämään puhevies-

tiä. (Launonen 2011, 37; HUUHTANEN 2011, 28.) Tukiviittominen ja viitottu puhe ovat puhetta korvaavia tai tukevia kommunikaatiomenetelmiä, missä käytetään hyväksi viittomakielestä lainattuja yksittäisiä (sanoja vastaavia) viittomia. Erona tukiviittomisella ja viitotulla puheella on se, että tukiviittomia käytettäessä vain osa sanoista viitotaan kun taas viitotussa puheessa lähes kaikki lauseen sanat viitotaan. Viestiä voidaan molemmissa menetelmissä selkiyttää ilmein ja elein. (Lauren 2011, 7.)

Kuulovammaisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Sisäkorvaistutukseen liittyen kuulovammaa voidaan tarkastella sosiokulttuurisesta näkökulmasta, lääketieteellisestä näkökulmasta, kommunikoinnin ja kielenkehityksen näkökulmasta ja pedagogisesta näkökulmasta. (Takala 2005, 25 - 27.) **Sosiokulttuurisesta** näkökulmasta tarkasteltuna, pidetään viittomakielen opettamista tärkeänä lapselle, jolle istute päätettiin leikata. Puhekielen oppiminen istutteen avulla voi olla hidasta ja ilman sisäkorvaistutteita lapsi on edelleen kuuro. Lisäksi kaksikielisyydestä ei katsota olevan lapselle haittaa vaan se on suuri rikkaus. Lopullinen päätös sisäkorvaistutteen leikkaamisesta on aina lapsen vanhemmilla, ja oli päätös mikä tahansa, lapsi saattaa alkaa kysellä, miksi vanhemmat tekivät sen ratkaisun minkä tekivät. (Kurki & Takala 2002, 50.) Roger Säljön (2004) mukaan sosiokulttuurinen teoria ajattelee tiedon, taidon ja osaamisen välittyvän ja syntyvän sosiaalisessa kommunikaatiossa. Säljö (2004) siis pitää tärkeänä vuorovaikutusta juuri yksilön ja yhteisön välillä. (Hakkarainen 2009, 6-7.)

Sosiokulttuurinen näkökulma kuurouteen pitää sisällään suhtautumisen käsityksenä, jossa kuuroutta lähestytään kuurona olemisen kokemuksen sosiaalisten, lingvististen ja kulttuuristen näkökulmien kautta (Jokinen 2000, 88). Sosiokulttuurisesta näkökulmasta kuurot ovat kieli- ja kulttuurivähemmistö. Tämän näkökulman mukaan he käyttävät termin kuulovammainen sijaan termiä viittomakielinen. Sosiokulttuurisen näkemys mukaan kuurous ei sinänsä ole vamma. (Takala 2002, 26.) Sisäkorvaistutetta käsittelevissä keskusteluissa on pitkälti kyse siitä, mistä näkökulmasta ja kenen kannalta asiaa tarkastelee (Sume 2008, 17). Opinnäytetyöni lähestymistapa on sosiokulttuurinen.

Lääketieteellisestä näkökulmasta tarkasteltuna huonokuuloisuus ja kuurous ajatellaan, ei toivottuna tilana tai puutteena, joka pyritään poistamaan tai lieventämään

erilaisin lääketieteellisin - ja kuntoutusmenetelmin. Lääketieteen edustajat, kuntoutuksen parissa toimivat ja näiden alojen tutkijat käyttävät kirjallisuudessa kuuroista muun muassa termejä kuulovamma ja kuulovammaisen. (Jokinen 2000, 89.) Kuulovammaisella tarkoitetaan kaikkia kuurojen, kuuroutuneiden ja huonokuuloisten ryhmiin kuuluvia. Kuulovammaisen on yleisnimitys henkilölle, jolla on jonkin asteinen kuulon alenema. Kuulon alenema voi vaihdella lievästä täydelliseen kuurouteen ja kuulovamma synnynnäisestä kuuloviasta kuuroutumiseen eli kuulon menettämiseen vasta syntymän jälkeen. (Kalela 2006, 6.) Kuulovamman syitä voivat olla perinnölliset syyt, ennen syntymää aiheutuneet kuulovammat, syntymän aikoihin aiheutuneet kuulovammat tai syntymän jälkeen aiheutuneet kuulovammat (Viita, Huttunen & Sorri 1998, 45- 50). Lääketieteellisestä näkökulmasta katsottuna lapsi ei sisäkorvaistutteen myötä menetä mitään vaan hänellä on mahdollisuus oppia kuulo ja puhekieli kohtalaisesti (Kurki & Takala 2002, 49). Sosiokulttuurinen näkökulma on vähitellen saamassa vankan aseman lääketieteellisen näkemyksen rinnalla (Kalela 2006, 61).

Kuurojen Palvelusäätiön yhtenä tehtävänä on luoda viittomakielistä ympäristöä sitä tarvitseville sekä tarjota vertaistukeen ja toiminnallisuuteen perustuvaa tukea. Säätiön ***Juniori-ohjelma*** on kuurojen ja huonokuuloisten lasten perheille tarkoitettu viittomakielen kehittymistä edistävä opetusohjelma. Ohjelma sopii yhtä hyvin sisäkorvaistutetta kuin perinteisiä kuulokojeita käyttäville lapsille ja monivammaisuus ei ole ohjelmaan osallistumisen este. (Kuuloavain 2014.) Juniori-ohjelman tarjoaman viittomakielen opetuksen lisäksi kuurojen lasten kuulevia perheitä rohkaistaan aktiiviseen vuorovaikutukseen kuurojen yhteisön kanssa. Näin ohjelman tavoitteeksi on muodostunut myös viittomakieliseen kulttuuriin tutustuminen. Kielenoppiminen tapahtuu parhaiten arkisissa sekä luontevissa vuorovaikutustilanteissa, ja Juniori-leireillä kuurot ja viittomakielentaitoiset työntekijät tarjoavat sisäkorvaistutetlapselle erilaisia kielimalleja samalla kun vanhemmat opiskelevat viittomakieltä. (Stolt 2005, 173–174.)

Lapsille on kallisarvoista tavata kursseilla toisia kuuroja, huonokuuloisia ja kuulevia lapsia. Näistä kohtaamisista nelivuotisen perusohjelman ja kaksivuotisen jatko-ohjelman aikana lapsi saa tukea myös identiteettinsä kehitykseen. (Kuurojen palvelusäätiö 2013.) Leireillä lapsille järjestetään ohjelmaa viittomakielentaitoisten ohjaajien johdolla. Lapsille viittomakieltä opetetaan leikin ja toiminnan avulla. Aikuisille jär-

jestetään viittomakielen opetusta taitotason mukaisissa ryhmissä viittomakielisen opettajan johdolla. Perheiden välinen vertaistuki on vähintään yhtä tärkeää kuin viittomakielen opiskelu kursseilla. Vanhemmille kokemusten, tiedon ja tunteiden jakaminen toisten saman kokeneiden kanssa on korvaamatonta. Myös kuulevat sisarukset voivat kursseilla nähdä, että toisissakin perheissä on samanlaisia sisaruksia ja löytää oman vertaisryhmänsä toisista sisaruksista. (Kuuloavain 2014.)

2.3 Valittu tutkimusmenetelmä

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää sosiokulttuurisesta näkökulmasta, kuinka viittomakommunikaatio ja viittomakieli ovat osana SI-perheen arkielämää. Tutkielma toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena siksi, että haastattelun kohderyhmä on tarkoituksenmukaisesti valittu tietty joukko aiheeni edustajia. Tavoitteena oli tutkia kohderyhmän omia kuvauksia heidän kokemastaan elämästä. Saadakseni selville, mitä kohdejoukko ajattelee, tuntee, kokee tai uskoo, käytän tiedon keruu menetelmänä ryhmähaastattelua sisäkorvaistutelapsiperheen vanhemmille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 180; Vilka 2009, 97–98.)

Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan yksilöhaastattelun sijasta toteutettua haastattelua, jossa paikalla on samalla kertaa useita haastateltavia. Tavoitteena on saada aikaan ryhmäkeskustelua tutkijan haluamista aiheista ja teemoista. Ryhmähaastattelu on tehokas menetelmä monella tapaa. Ryhmähaastattelussa saa samalla tietoja usealta ihmiseltä yhtä aikaa ja näin saatetaan saada muun muassa tietoa tavallista yksilöhaastattelua enemmän, sillä osallistujat voivat yhdessä muistella, herättää muistikuvia ja jopa tukea toisiaan. Mikäli samasta aiheesta tulee samankaltaisia ajatuksia ja mielipiteitä, niitä ei myöskään tarvitse ilmaista sanoin kahta kertaa. (Eskola & Suoranta 2000, 94–96.) Sulkusen (1990) mukaan sopiva aihe ryhmähaastattelun pohjaksi on sellainen, josta ryhmässä on erilaisia mielipiteitä. Tällöin ryhmä saattaa toimia mielipiteitä stimuloivana, ja asiat tulevat esiin toisella tavalla kuin yksilöhaastattelussa tulisi. Yhdessä haastateltaessa unohtaminen ja väärin ymmärtäminen on vähäisempää. (Eskola & Suoranta 2000, 96.) Myös näin aloittelevana tutkijana koin, että minun oli mutkatonta ymmärtää haastateltavia ja väärinymmärryksen riski oli paljon pienempi kuin yksilöhaastatteluisissa olisi ollut.

Ryhmähaastattelulla on toki huonojakin puolia, sillä ryhmässä voi olla muutama dominoiva haastateltava ja osa saattaa jäädä näiden varjoon kun taas osalle ryhmän energia saattaa auttaa vastaamaan rohkeasti. (Hirsjärvi ym. 2008, 205–206.) Ryhmähaastattelun haittana pidetään myös ryhmädynamiikan toimimattomuutta, sillä se voi vaikuttaa mitä haastattelun aikana ryhmä puhuu tai sanoo (Hirsjärvi & Hurme 2009, 63). Ryhmän jäsenet oli tarkoituksenmukaisesti valittu joukosta, jotka toimivat kohderyhmänä opinnäytetyölleni, ja siksi he olivat juuri oikeita henkilöitä ilmaisemaan kokemuksiaan tarkasteltavana olevaan ilmiöön.

Haastateltavien ihmisten joukon pitäisi pääsääntöisesti olla suhteellisen homogeeninen ryhmä. Tämä jo senkin takia, että kaikki ymmärtävät esitetyt kysymykset ja käytettävät käsitteet, jolloin keskustelulle annetaan mahdollisuus. (Eskola & Suoranta 2000, 96.) Koen, että haastattelutilannetta helpotti myös se, että valikoituneet haastateltavat olivat kokeneet samoja elämäntilanteita ja kokemuksia sekä suurimmaksi osaksi tuttuja toisilleen. Rohkenen siis epäillä sitä, etteivätkö kaikki olisi uskaltaneet kertoa omia mielipiteitään ja kokemuksiaan kaikkien kuullen.

Kallistuin toteuttamaan ryhmähaastattelun puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla, koska siinä keskusteltavat asiat ovat aihepiireittäin ja se mahdollistaa, niin kuin muutkin haastattelumuodot, haastattelijan selventävien kysymyksien esittämisen. Tämän haastattelumuodon myötä haastateltavilla on myös mahdollisuus ilmaista vastauksensa vapaasti vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 199–203; Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.) Päädyin teemahaastattelun puoleen myös siitä syystä, että teemahaastattelu ottaa huomioon haastateltavien tulkinnan asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisessä roolissa. Koska haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, teemat ovat kaikille samat ja ne käydään kaikkien kanssa läpi — vain ennalta mietitty järjestys ja laajuus voi vaihdella. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.) Tähän puolistrukturoituun teemahaastatteluun päädyttiin, sillä se on strukturoidun ja avoimen haastattelun välimuoto. Näin ei rajoiteta haastateltavien mahdollisuutta tuoda esille mahdollisimman paljon henkilökohtaisia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. (Hirsjärvi ym. 2008, 203–204.)

Ryhmähaastattelu ei voi olla strukturoitu tai avoin haastattelu siitäkään syystä, kun tavoitteena on pitää haastattelu suhteellisen vapaamuotoisena, mutta kuitenkin asiassa pysyttelevänä keskusteluna (Eskola & Suoranta 2000, 97). Ryhmähaastattelua suunnitellessa on päätettävä muun muassa siitä seikasta, onko tilaisuus haastattelu vai pyritäänkö siitä saamaan keskustelu. Keskustelun aikaan saaminen voi kuitenkin olla vaikeaa, sillä kokemusten mukaan osallistujat viittaavat toistensa puheisiin, mutta vain harvoin käyvät varsinaista keskustelua, vuoropuhelua. (Eskola & Suoranta 2000,97.) Ryhmähaastattelua suunnitellessani tavoitteenani oli saada haastattelutilanteesta enemmän haastattelu kuin keskustelupainotteinen, joten tästäkin syystä puolistrukturoitu haastattelu sopi tilanteeseen mielestäni hyvin. Haastattelun aikana annoin kuitenkin myös tilaa haastattelun teemoista syntyvälle keskustelulle, mutta vuorovaikutus haastateltavien välillä ei kasvanut lyhyitä ajatusten vaihtoja pidemmiksi. Minulla oli myös tiedossa, että saan käyttää rajatun ajan ryhmähaastattelun toteutukseen aikaa, joten poissuljin ajatuksen avoimesta haastattelusta ajankäytöllisistä syistä.

Ryhmähaastattelua varten laadittiin haastattelurunko (liite 3). Haastattelurunko jakautui tutkimuskysymyksen pohjalta kolmeen eri pääteemaan. Jokainen teema sisälsi kysymyksiä, joiden tavoitteena oli saada haastatteluissa vastauksia työn kannalta olennaisiin asioihin. Tässä tutkielmassa haastatteluteemat olivat haastateltavien perheiden tilanne kielen käytön näkökulmasta ennen, heti jälkeen ja pidemmän ajan jälkeen istuteleikkauksesta, arkielämän kielen käytön tilanteet sekä mikä merkitys viittomakommunikaatiolla ja viittomakielellä on näille sisäkorvaistutelapsiperheille.

2.4 Tutkielman eteneminen ja haastattelujen toteutus

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa sisäkorvaistutelapsiperheen arkielämän kielivalinnoista ja siitä heijastuvasta kaksikielisyydestä sivuten kieli-identiteettiä. Tästä syystä tutkielman kohderyhmäksi valikoitui tarkoituksenmukainen joukko sisäkorvaistutelapsiperheitä, jotka ovat vapaaehtoisesti valinneet kaksikielisen polun lapsen kielenkehitykseen. Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutettiin ryhmähaastattelulla. Haastateltavia lähdettiin kartoittamaan opinnäytetyön tilaajan ja -ohjaajan kontaktien

kautta. Mahdollisille haastateltaville lähetettiin saatekirje (liite 1), jossa esiteltiin opin­näytetyön tekijä ja tavoite, opinnäytetyöni tilaajana ja kuvaus haastatteluun sopivasta kohdejoukosta.

Toteutin opinnäytetyöni ryhmähaastattelun Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelman kurssilla kesäkuussa 2013. Haastateltavien lopulliseksi määräksi muodostui seitse­män perhettä, ja kunkin perheen vastauksia oli edustamassa toinen vanhemmista. Kaikki haastateltavat olivat kuulevia, äidinkieleltään suomenkielisiä, perheen van­hempia. Haastattelutilanne toteutettiin kokonaisuudessa suomen kielellä ja ryhmä­haastattelu kesti noin kaksi tuntia. Ennen ryhmähaastattelutilannetta haastateltavat allekirjoittivat suostumuksen haastateltavaksi (liite 2), ja näin kaikkia haastatteluun osallistuvia sitoo vaitiolovelvollisuus — myös tutkimuksen päätyttyä. Ryhmähaastat­telu videoitiin aineiston myöhempää analyysia varten ja videointia varten haastatelta­vilta pyydettiin lupa samaisessa suostumuslomakkeessa haastateltavaksi (liite 2.) Ryhmähaastattelu myös nauhoitettiin varaäänitteelle, mikäli videokameralle ja tallen­nustilalle olisi sattunut haastattelun aikana tekninen vika. Haastattelun videoinnin an­siosta sain keskittyä itse haastatteluun muistiinpanojen kirjoittamiseen sijasta. Koska olin videoinut haastattelun, minun oli helppo saada selvää kuka milloinkin puhuu. Vi­deoinnin ansiosta minun ei tarvinnut pyytää jokaista haastateltavaa esittäytymään vastauksen alussa (Eskola & Suoranta 2000, 98).

Koska ryhmähaastattelussa on saatava samaan aikaan ja samaan paikkaan useampi ihminen kerralla, niin haastattelupaikka ei ole mitenkään epäolennainen tekijä haas­attelun onnistumisen kannalta. Kaikille sopivan haastatteluajankohdan sopiminen on huomattavasti vaikeampaa kuin yksilöhaastatteluiden. Haastattelupaikkaa ja aikaa mietittäessä on otettava huomioon, että haastattelussa on kyse moninaisten tekijöi­den määrittämästä vuorovaikutustilanteesta. Haastattelun voi toteuttaa monenlaisis­sa eri paikoissa, kuten julkisissa tiloissa tai haastateltavan kotona. Haastattelutilan­teen tulee olla mahdollisimman rauhallinen ja muita virikkeitä ei kannata olla kovin paljoa tarjolla, jotta kaikki osapuolet saavat keskittyä haastatteluun. (Eskola & Suo­ranta 2000, 97; Eskola & Vastamäki 2001, 27.)

Minulle ei koitunut hankaluuksia haastatteluajankohdan tai – paikan suhteen, sillä toteutin haastattelun minulle annettuna ja määrättynä ajankohtana ja haastateltavat

saivat vapaaehtoisesti osallistua haastatteluun tuona tiettyinä ajankohtana. Myöskin haastattelupaikan valinta oli yksinkertainen, sillä haastattelupaikka oli ainoa isompi vapaana oleva julkinen tila. Itse haastattelutilanne eteni haastattelurungon mukaisesti taustatiedoista ennalta suunniteltuihin teemoihin. Haastattelun aikana haastateltaville esitettiin myös tarkentavia kysymyksiä monipuolisten vastausten keräämiseksi. Tarvittaessa joitain kysymyksiä myös toistettiin ja selitettiin epäselvyyksien välttämiseksi.

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetuissa tutkimuksissa analysoitava aineisto on aina muutettava tekstimuotoon (Vilkka 2009, 115). Ensimmäinen vaihe haastattelun jälkeen on siis niiden kirjoittaminen puheesta tekstiksi eli litterointi (Eskola & Vastamäki 2001, 40). Litteroitu tutkimusaineisto helpottaa aineiston analysointia eli aineiston järjestelmällistä läpi käymistä ja ryhmittelyä. Vaikka litterointi on työlästä ja aikaa vievää, koin että koko aineiston litterointi oli tämän tutkielman kohdalla hyvä ratkaisu sillä samalla se lisäsi vuoropuhelua tutkimusaineiston kanssa. (Vilkka 2009, 115.) Tunnisteellisuuteen liittyy keskeisesti mahdollisten tunnisteiden poistaminen tai muuttaminen eli anonymisointi (Kuula 2011, 200). Litteroinnin aikana muutin myös kaikkien haastateltavien nimet sekä haastattelussa esiin nousseet nimet sekä paikkakunnat, niin että litterointikin noudattaisi eettisiä periaatteita ja haastateltavien anonymiteettia.

Teemahaastatteluaineistoa on useimmiten analysoitu teemoittelemalla tai tyypittelemällä. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistoa voi alkaa analysoida järjestelemällä aineistoa teemojen mukaisesti tai muodostamalla aineisto tyypikuvausten mukaan uuteen järjestykseen. (Eskola & Vastamäki 2001, 41.) Analysoin omaa opinnäytetyötäni teemoittelemalla. Järjestin aineiston uudelleen litteroinnin jälkeen teemoittain, niin että jokaisen teeman alla oli kaikkien haastateltavien vastaukset kyseiseen teemaan. Tämän jälkeen aineistoa oli helppo analysoida järjestelmällisesti teemoittain. Analysoinnin aikana sidoin aineistosta esiin nousevia tulkintojani teoriapohjaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin. (Eskola & Vastamäki 2001, 41–42.) Teemoittelulla tarkoitetaan myös analyysivaiheessa tarkasteltavia aineistosta esiin nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Analyysista esiin nostetut teemat pohjautuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien sanomista asioista. Tällä tarkoitetaan sitä, että on erittäin harvinaista että kaksi haastateltavaa ilmaisisi saman asian täysin samoin sanoin, mutta tutkija tulkitsee ne kuitenkin kuuluviksi samaan luokkaan. Aineistosta tu-

lee tavallisesti esille lukuisia muitakin teemoja, kuin pelkästään tutkimuksen keskeiset teemat. Usein uudet teemat nousevat keskeisiä teemoja mielenkiintoisemmiksi, mutta uusilla teemoilla on silti monesti vahva yhteys keskeisiin teemoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 173.)

Haastatteluaineiston perusteella vastataan opinnäytetyön tutkimuskysymykseen sekä käsitellään myös muita opinnäytetyön näkökulmasta olennaisia, haastatteluissa vahvasti esiin nousseita teemoja. Tulosten raportoinnissa on tyypillistä käyttää lainauksia haastateltavien puheesta. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan myös hyödyntää tekstiä jäsentäviä kuvioita. (Kalaja & Alanen & Dufva 2011, 20.) Valitsemani lainaukset tutkimusaineistosta olen pyrkinyt valitsemaan niin, että ne tukevat analysoinnin pohjalta tehtyjä tulkintojani. Hyödynnän myös tekstiä jäsentävää kuviota tarkastellesani viittomakielistä yhteisöä sosiokulttuurisesta näkökulmasta.

2.5 Tutkimusjoukon kuvaus

Haastateltavilta kysyttiin haastattelun alussa opinnäytetyön kannalta merkityksellisiä taustakysymyksiä. Perheet kertoivat siitä, kuinka monta istutelasta perheeseen kuuluu ja minkä ikäisenä lapsi/lapset ovat saaneet istutteen/istutteet. He kertoivat myös, kuinka monta vuotta he ovat olleet mukana Juniori-ohjelmassa. Nämä haastateltavia koskevat taustatiedot olivat tutkimuksen kannalta olennaisia, koska tavoitteeni on tuoda esille vanhempien näkökulmaa sisäkorvaistutelaisten valitun kielen käytöstä ja sen osallisuudesta lapsen elämään.

Ryhmäteemahaastatteluun osallistuneet seitsemän perheen vanhemmat kertoivat, että heidän perheisiinsä kuuluu yhdestä kahteen istutelasta. Haastateltavista kolmessa perheessä on kaksi istutelasta ja neljässä perheessä yksi istutelapsi. Perheissä, joiden istutelapsille on leikattu molemminpuoliset istutteet, on ensimmäisen istutteen keskimääräinen leikkausikä ollut 1,5 vuotta ja toisen istutteen 4 vuotta. Perheissä, joiden istutelapsille on leikattu yksi istute, on keskimääräinen leikkausikä ollut 1,5 vuotta. Poikkeuksena yksi istutelapsi, jolle istute on leikattu myöhemmin lapsen kuouduttua.

Tällä hetkellä synnynnäisesti vaikea-asteisesti kuulovammaiset lapset saavat sisäkorvaistutteen usein yhden ja kahden ikävuoden välillä. Myös myöhempi sisäkorvaistutteen leikkausikä on mahdollinen silloin, kun lapsen kuulo vähitellen heikenee ja lapsi ei enää hyödy perinteisistä kuulokojeista riittävästi. (Välimaa & Lonka 2010, 127.)

Suomessa kuuron lapsen kuuleva perhe voi saada vammaispalvelulain perusteella kunnan maksamaa viittomakommunikaation tai viittomakielen kotiopetusta. Kotiopeutus kuuluu neuvonnan ja ohjauksen ohella osaksi sopeutumisvalmennusta. Laissa ei määritellä tuntimääriä ja käytännössä myönnettyjen opetusten tuntimäärät vaihtelevat ei puolilla maata 20 tunnista 200 tuntiin. Kuitenkaan ainoastaan nämä tunnit eivät riitä yksinään varmistamaan sitä, että sisäkorvaistute lapsen viittomakielen taito kehittyisi ikätasoiseksi. (Kurki 2002, 229; Stolt 2005, 173.) Kaikilla seitsemällä perheellä on kertynyt vuosien kokemus viittomakielen ja viittomakommunikaation parissa. Haastateltavat perheet ovat olleet mukana Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelmassa yhteensä kahdesta kuuteen vuoteen. Haastatteluun osallistuneilla seitsemällä perheellä on istutelapsia yhteensä yhdeksän. Haastatteluun osallistuneista seitsemästä perheestä kuudessa on saatu viittomakommunikaatio tai viittomakielen kotiopetusta Juniori-ohjelman opetuksen lisäksi ja yhdellä perheellä on taustalla vain Juniori-ohjelman opetus.

3 SISÄKORVAISTUTE JA KOMMUNIKOINTI

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa oli 1900-luvun lopulla vahva asema viittomakielellä vaikea-asteisten kuulovammaisten lasten kuntoutuksessa. Vaikeasti kuulovammaisista lapsista tuli silloin noin 90 prosenttisesti ensisijaisesti viittomakielisiä. Tällöin Kuurojen Liitto edusti Suomessa kansainvälistä Bilingual- Bicultural- kaksikielisyysnäkemyttä siten, että sen tavoitteena oli tarjota lapsille vahva viittomakieli äidinkielenä, ensikieleksi sekä puhekielestä kirjallinen taito toisena, peräkkäisenä kielenä. (Ahti & Holm 2011, 16.) Nykyisin valtaosa lapsista saa puhekieleen tähtäävän sisäkorvaistutteen (Kärkkäinen 2002, 196). Ensimmäisen sisäkorvaistute leikattiin syntymästään vaikea-asteiselle kuulovammaiselle lapselle vuonna 1997. Nykyään synnynnäisesti vaikea-asteiset kuulovammaiset lapset saavat sisäkorvaistutteen usein yhden ja kahden ikävuoden välillä. (Välimaa & Lonka 2010, 129–131; Louekari & Tuominen 2010, 41.)

Useissa tutkimuksissa on tullut esille, että lapset juuri biologisen valmiutensa ja tärkeässä kielenkehitysiässä saamansa viittomakielisen mallin avulla pystyvät kehittymään viittomakielentaidoissaan huomattavasti pitemmälle kuin vanhempansa, jotka oppivat viittomaan aikuisena. Lasten tullessa viiteen ikävuoteen he ovat kirineet viittomakielen taidoissaan ja pystyvät jo kertomaan hyvin asioistaan ja seuraaman aikuisen viittomista sekä kommunikoimaan viittomakielellä. Kielenkäyttöön liittyvät taidot näyttävät kuulevien vanhempien kuuroilla lapsilla olevan hitaammin kehittyneitä, mihin vaikuttaa äidinkielen mallin puute. Tästä näkökulmasta olisikin tärkeää, että kuurot lapset voisivat olla vuorovaikutuksessa kuurojen aikuisten ja lasten kanssa mahdollisimman paljon. Se on luonnollisesti tärkeää myös persoonallisen ja kielellisen identiteetin kehittymisen kannalta. (Takkinen 2000, 120–121.) Takkisen (2000) mukaan kuulovammaisen lapsi tarvitsee ympäristön mallia, jotta kielen omaksuminen ja psyykkissosiaalinen kehittyminen sujuisivat mahdollisimman normaalisti. Varhainen pääseminen viittomakielen pariin tukee kielitaidon kehittymistä mahdollisimman korkealle tasolle. (Kärkkäinen 2002, 196.) Perheen tulisi siis pitää yllä valitsemaansa kommunikointitapaa, viittomakommunikaatiomenetelmää tai viittomakieltä, ja näin vanhemmat antaisivat lapsilleen positiivisen kielimallin.

Perheen suhtautuminen vaikuttaa siihen, kuinka lapset kommunikoivat (von Tetzchner & Martinsen 2000, 320). Tavanomainen kieliympäristö koostuu perheenjäsenistä (vanhemmat, sisarukset), päiväkodin ja koulun henkilökunnasta sekä muista lähiympäristön aikuisista ja lapsista. Lapset oppivat normaalisti puhumaan vuorovaikutuksessa kielellistä tukea antavan ympäristön kanssa. (von Tetzchner & Martinsen 2000, 311.)

Voidakseen tarjota lapselle luonnollisen kieliympäristön sekä kommunikoida lapsen kanssa luontevasti, on vanhempien aloitettava viittomakielen opiskelu. Suomessa vanhemmat useimmiten aloittavat viittomakielen opiskelun, kun lapsi on yhden tai kahden vuoden ikäinen, joskus lapsi voi olla jopa alle vuoden ikäinen. Vanhempien viittomakielen taito karttuu vähitellen. Viittomavarasto alkaa karttua vauhdikkaammin, mutta kieliopin oppiminen vaatii enemmän aikaa. (Takkinen 2000, 120.) Takkisen, Jokisen ja Sandholmin (2000) tutkimuksesta ilmenee, että sanavarasto kasvaa melko hyvin, etenkin silloin jos lapsella on mahdollisuus tavata viittomakielisiä aikuisia omien kuulevien, viittovien, vanhempien lisäksi. Lapsen ollessa kahden ja puolen vuoden iästä neljään vuoteen, ei-äidinkielisessä ympäristössä elävien lasten kieliopillinen kehitys on hitaampaa kuin äidinkielisessä viittomakielisessä ympäristössä elävien lasten kehitys. Tärkeää kokonaiskehityksen kannalta on kuitenkin se, että kuulevisakin perheissä viitotaan kuuroille lapselle. Tällöin lapsi pystyy kommunikoimaan ja ilmaisemaan ajatuksiaan ja tarpeitaan vanhemmille. (Takkinen 2000, 120–121.)

3.1 Puhuen ja viittoen—kaksi polkua kohti kielenkehitystä

”Hyvä viittomakielen taito ensin on tukenu sitä puheen oppimista ja ne tukee tälläkin hetkellä toisiaan, et tavallaan paikkaa niitä asioita, et jos joku sana puuttuu toisessa kielessä, niin toinen korvaa sen.”

”Viittomakieli on nyt se ensimmäinen niin kun siellä on opittu asioita, niin seuraavaks ne samat tulee puheessa. Eli ne vähän niin kun työntää toisiaan eteenpäin”

Viittomakielen taito ennen sisäkorvaistutteen käyttöä näyttäisi olevan merkityksellinen myös puhutun kielen oppimiselle. Takkisen vuosina 2005 ja 2006 kerättyjen pitkittäistutkimuksen aineistojen mukaan kaikki tutkimuksen istutelapset ovat omaksuneet ensimmäisenä viittomakieltä ja osanneet kommunikoida sillä ennen sisäkorvais-

tutteen asentamista ja puheen oppimista. Tämän tutkimuksen nuorimpien lasten kuurous oli havaittu varhain, ja myös viittomakielen käyttö oli aloitettu varhain. Siinä vaiheessa, kun he saivat sisäkorvaistutteen, he ymmärsivät viittomakieltä ja tuottivat itsekin jo lyhyitä, parin viittoman ilmauksia. Vähitellen kun kuulo harjaantui puhutun kielen havaitsemiseen, he alkoivat pian tuottaa puheessaan samoja sanoja ja pikku lauseita, joita olivat jo viittomakielellä oppineet. Kuitenkin on muistettava, että lapset hyötyvät sisäkorvaistutuksesta yksilöllisesti. (Takkinen 2013, 391.)

Aivoilla on synnynnäinen valmius reagoida luonnollisten kielten rakenteellisiin piirteisiin, ja samalla ne kykenevät toimimaan sujuvasti niin, että kieltä voidaan oppia mikä tahansa aistikanavan, kuten visuaalisen tai audittiivisen kautta (Takkinen 2005, 52–53). Viittomakielen ja puhutun kielenkehityksen nopeudessa on havaittu jonkin verran eroja. Viittomakieltä ensikielenään omaksuvien lasten sanavaraston on todettu kehittyvän hieman puhuttua kieltä omaksuvien lasten sanavarastoa nopeammin, jos kuuro lapsi syntyy kuuroille vanhemmille. Kuurojen, kuulevia varhaisemman, sanaston kehittymisen on arveltu johtuvan ensinnäkin siitä, että yleiset motoriset aivoalueet sekä viittomakielen havaitsemis- ja motoriset järjestelmät kehittyvät nopeammin kuin puheessa tarvittavat aivoalueet. Käsien hermosto ja lihakset kehittyvät ääntöelimiä nopeammin. Toiseksi viittomavaraston nopean kasvun syynä voi olla viittomakielen ominaisuudet. Nimittäin viittomat ovat helpommin havaittavissa kuin puhutut sanat. Vaikka sanavaraston kehitys on kuurojen vanhempien kuuroilla lapsilla varhaisempaa, niin muun kielen kehitys etenee kuitenkin samaan tapaan kuin muisakin kielissä. (Meronen 2004, 24.) Lennebergin (1967) mukaan kielen omaksumisen kriittinen ikä ajoittuu 2.-13. ikävuoden väliin. Viittomakieltä omaksuvien lasten viittomiston ja kieliopin kehityksen on huomattu etenevän hyvin samansuuntaisesti kuin puhuttujenkin kielten omaksumisen. (Takkinen 2005, 52–53,62.)

Yksi kielen keskeisistä merkityksistä on toimia ajattelun ja ilmaisun välineenä. Kielen avulla lapsi jäsentää ympäristöään ja rakentaa omaa identiteettiään ja itsetuntemustaan. (Sinko 2011, 24.) Sosiaaliset edellytykset pitävät sisällään tarpeen tulla ymmärretyksi sekä itsensä ilmaisemisen. Lapsi on sosiaalinen, joten vuorovaikutus läheisten kanssa antaa lapselle sosiaaliset valmiudet ja keskustelutaidon perustan. (Hassinen 2005, 82.) Kuuron lapsen kanssa kommunikoidessa on tärkeää saada katsekontakti lapseen. Kuuroille lapselle on myös hyvä viittoa siinä kohdassa, mihin lapsen

huomio on kiinnittynyt. (Takkinen 1994, 246–247.) Kuurojen lasten viittomavaraston kasvuvauhti on yksilöllistä, niin kuin kuulevienkin lasten sanavaraston kehittyminen. Kielenkehityksessä pyritään kuitenkin korostamaan yksilöllisyyttä. Lasten viittoma- ja sanavaraston kasvuvauhti on yksilöllinen, kuten myös ensimmäisten viittomien ja sanojenkin ilmaantuminen. (Takkinen 2005, 67.)

Vaikka viittomakielet eroavat vastaanotto- ja tuottamistavassaan puhutuista kielistä, viittomakieli opitaan samojen pääperiaatteiden ja vaiheiden mukaan kuin mikä muu kieli tahansa. Kun kuuro lapsi altistuu viittomakielelle syntymästään lähtien, kielen kehittymisen nopeus, järjestys ja sisältö ovat samanlaiset kuin kuulevan lapsen puhutun kielenkehittymisen. (Meronen 2004, 22–23.) Kielenomaksumista ja sen eri kehitysvaiheita ja niiden ajoitusta on tarkasteltava siitä näkökulmasta, että jokainen lapsi on yksilöllinen kehityksessään. On muistettava, että kielelliseen kehitykseen vaikuttavat hyvin monet asiat. Lapsen kehitystä voidaan tukea monella eri tavalla, ja kuulevillakin vanhemmilla on monia mahdollisuuksia vaikuttaa myönteisesti lapsen kehitykseen. (Takkinen 2000, 122.) Kieli- ja kommunikaatioympäristön lisäksi kielenkehitykseen vaikuttavat muun muassa kuulovamman syntyajankohta, havaitsemisen ajankohta, vaikeusaste, mahdolliset muut vammat tai erityisvaikeudet sekä kuntoutuksen alkamisajankohta ja erilaiset kuntoutus näkemykset (Ahti 2006, 33; Ahti & Holm 2011, 18).

Tutkimuksissa ei ole tähän päivään asti pystytty osoittamaan, että viitotusta kielestä olisi haittaa puhekielellä, ja ei nytkään. Jo tämä Takkisen yhden vuoden ajan seuranta osoittaa, että viittomakieli ei suinkaan haittaa puhutun kielen kehittymistä vaan pikemminkin tukee sitä. Kuuroille lapsille rakentuu viittomakielen kautta käsitys kielestä, sen funktiosta ja käytöstä. Tälle perustalle he pystyvät rakentamaan uutta kieltä, eikä heidän kielenkehityksensä ala vasta siitä, kun puhekielen omaksuminen sen mahdollistaisi. Jos puhuttu kieli ei kehity suotuisasti huolimatta siitä, että lapsi saa audiitiivista harjaannusta, siihen voi olla muita syitä, esimerkiksi kielellinen erityisvaikeus tai neurologinen ongelma. (Takkinen 2013, 391; Huttunen & Välimaa 2010,400.)

Keskustellessamme perheiden kanssa aiheesta, olivat he lähestulkoon ehdottomasti siltä mieltä, että SI-lapsen hyvä viittomakielentaito on tukenut puheen oppimista.

Perheet perustelivat tätä muun muassa sillä, että mitä on viittomakielessä opittu ensin, niin seuraavaksi ne opitaan puhutussa kielessä. Viittomakieli ja puhekieli ovat siis perheiden mielestä tukeneet vahvasti toisiaan ja kuin ”työntäneet” toisiaan eteenpäin. He ovat samaa mieltä myös siinä, että viittomakieli ja puhekieli tukevat toisiaan myös silloin, kun toisessa kielessä täytyy ”paikata” asioita, esimerkiksi joku sana puuttuu toisessa kielessä, niin toisella kielellä voi korvata sen. Lapsi voi siis vanhempien mielestä hakea toisen kielen kautta selitystä ja merkitystä toisen kielen sanalle/viittomalle, ja näin rikastuttaa käytettävää kieltä.

Vuoden 2005 tehdyn tutkimuksen mukaan 14 % Suomessa olleista sisäkorvaistutelapsista (164kpl) käyttää pääasiallisena kommunikointina viittomia ja viittomakieltä. Näistä viittomakieltä käyttävistä lapsista yli puolella on todettu jokin kommunikointia tai puheenkehitystä haittaava lisävamma. (Lonka & Hasan 2006, 76 - 78.) Seitsemästä perheestä kahden mukaan istuteleikkauksen jälkeen viittomakielestä tullut se kieli, jolla lapsi saa varmemmin haluamansa viestin jaettua muille ja vastaanotettua muilta. Mahdollinen puheen oppiminen seuraa omaa vauhtiaan myöhemmin perässä. Toisen näistä perheistä kohdalla viittomakielestä on muodostunut perheen ainoa yhteinen kieli. Näiden perheiden lapsilla oli todettu myös kuurouden lisäksi muu vamma, joka vaikeuttaa puhe kielen omaksumista jossain määrin tai merkittävästi. Kun taas suurin osa arvio puhutun kielen olevan pääasiallinen kieli kotona ja viittomakieli toimii toisena mahdollisena kommunikointikielenä. Myös yhdessä perheessä, jossa lapsi oli saanut istutteen myöhemmin kuurouduttuaan, katson viittomakielen olevan vähemmän käytössä, mutta silti perheen toinen kieli.

Samansuuntainen tulos istuteleikkauksen jälkeisessä kielen käytössä on havaittavissa myös Suomen vuonna 2007 alkaneen pitkittäistutkimuksen osaraportin perusteella. Tutkimuksesta selviää, että SI-leikkauksen jälkeen kommunikaatio alkoi vahvasti siirtyä puheen suuntaan. Tutkimuksesta käy kuitenkin ilmi, että muun muassa viittomakieli säilyi niiden istutelasten kommunikaatiossa, jotka olivat käyttäneet viittomakieltä ennen leikkausta. (Sume 2010, 194.)

3.2 Kaksikielisyys osana sisäkorvaistutelapsiperheiden elämää

Kaksikielisyys määritelmiä on monia, koska kaksikielisyys on ”monimuotoinen ilmiö”. Termin ymmärtäminen riippuu käyttäjästä. (Hassinen 2005, 16.) Kaksikielisyys voidaan määritellä kielten omaksumisen ja – menetelmän, kielten tason ja käyttämisen ja samastumisen perusteella. Näin erotetaan varhaisessa lapsuudessa omaksuttu simultaani eli samanaikainen kaksikielisyys ja vähän myöhemmin (kolmannen ikävuoden jälkeen) alkanut kahden kielen omaksumisen tuloksena kehittyvä suksessiivinen eli peräkkäinen kaksikielisyys ja myöhemmässä iässä (7-12-vuotiaasta lähtien) omaksuttu subordinatiivinen eli alisteinen kaksikielisyys. Yksilön kaksikielisyyden määrittelyssä on oleellista, miten hyvin henkilö käytännössä osaa ja pystyy käyttämään kumpaakin kieltä. Kun ihminen tulee toimeen kummallakin kielellä, kaksikielisyys tukee ihmistä ja on kommunikaatiota laajemmassa merkityksessä ihmiselle hyödyllinen. (Hassinen 2005, 17.)

Kaksikielisyydellä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sitä, että istutelapsi (ja hänen kuuleva vanhempi) pystyy aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan kahdella kielellä ja automaattisesti vaihtamaan kieliä. Bimodaalisesti kaksikielinen lapsi on omaksunut kaksi kieltä kasvuympäristössään ja käyttää kieliään päivittäin. Molemmissa kielissä ei kuitenkaan yleensä saavuteta samantasoista osaamista. (Sume 2008, 22.) Kaksikielisten molemmat kielet ovat erittäin harvoin yhtä vahvoja ja käyttöalueiltaan identtisiä. Usein toinen kieli dominoi, eli sitä osataan paremmin ja käytetään enemmän. Kielten dominanssi voi elämän mittaan myös vaihtua, jos toista kieltä syystä tai toisesta aletaan käyttää enemmän yhä useammassa tilanteissa. Kaksikieliset omaksuvat ja käyttävät tavallisesti kieliään eri tarkoituksiin, eri elämänalueilla ja eri ihmisten kanssa. (Takkinen 2013, 374.)

Monet sisäkorvaistutteen saaneet lapset saattavat vaihdella kommunikaatiotapaa tilanteesta ja keskustelukumppanista riippuen, sillä he yleensä osaavat useampia kommunikaatiotapoja. Kommunikaatiotapa saattaa vaihdella muun muassa niin, että kotona he käyttävät puhetta vanhempiensa kanssa, koulussa taas viitottua puhetta. Kuurojen kavereidensa kanssa käytössä on viittomakieli ja kuulevien kavereiden kanssa taas puhe. (Hyde & Punch 2011, 545.) Perheet toivat esille, että heidän sisä-

korvaistutelapsi osaa viittomakielen lisäksi myös muita kommunikaatiotapoja. Perheet kuvailivat, että lapsi saattaa päivän aikana vaihtaa kommunikaatiotapaa puheen, viittomakielen, viitotun puheen ja joskus jopa tukiviittomien välillä riippuen tilanteesta sekä siitä kenen kanssa kommunikoi. Sisäkorvaistutelapset osaavat monia kommunikaatiotapoja sekä he saattavat vaihtaa kommunikaatiotapaa esimerkiksi sen mukaan millä kielellä heidän ympäristönsä kommunikoi. (Hyde & Punch 2011, 545).

Vastausten perusteella perheen käyttämä kommunikaatiotapa vaihtelee paljonkin tilanteen mukaan. Perheiden kertoivat kommunikoivan joissain tilanteissa vaistonvaraisesti sillä kielellä, miltä itsestä parhaimmalta siinä hetkessä tuntui. Seitsemästä perheestä viiden vastauksista ilmeni kielen käytön vaihtelevuuden olevan myös kausittaista. Perheissä oli vaihtelevasti viittomakielisiä kausia, jolloin vain viitotaan ja sitten kausia, jolloin puhutaan enemmän. Esimerkkinä perheet käyttivät viikonloppuja ja pitkiä kesäjaksoja, jolloin perheet saattoivat käyttää vain viittomakieltä puheen sijaan. Perheiden vastauksista ilmeni, että he käyttävät pääsääntöisesti kuitenkin viittoosaa aina viittomakieltä, poikkeuksena tilanteet, joissa on läsnä muita kuulevia, jotka eivät osaa viittoa. Tällöin perheet saattavat käyttää viitottua puhetta kommunikoidessaan.

Vaikka yllä toteankin, että vastausten perusteella perheet valitsevat käytettävän kielen intuitiivisesti tilanteen mukaan, ilmeni vastauksissa myös selkeitä tilanteita, joissa perheet kommunikoivat joko viittoen tai puheen. Haastattelun aikana käy ilmi, että suurimmalle osalle SI-lapsista viittomakommunikaation tai viittomakielen käyttö on silloin pääsääntöistä, mikäli istute on pois käytöstä. Perheet kertoivat tällaisia arkielämän tilanteita olevan monia. Kaikki perheet nostivat esille tyypillisempiä tilanteita, kuten aamut, illat, uinnit ja saunat, joissa käytössä on viittomakieli, koska istute ei voi silloin olla käytössä.

Perheet toivat esille myös tilanteita, joissa istute on käytössä, mutta joissa monesti tarvitaan viittomakieltä tai viitottua puhetta. Tällaisia tilanteita olivat muun muassa hälytilanteet ja ympäristön taustääänet tai kun välimatka kasvaa tai erilaiset tehostetut ja tärkeät viestit puolin ja toisin. Vastauksissa esiintyi myös tilanteita, joissa perhe on kylässä sukulaisten luona, halutaan kommunikoida muun muassa ikkunan läpi tai

lapset istuvat auton takapenkillä eivätkä kuule aivan kaikkea, jolloin käytetään viitottua puhetta tai viittomakieltä riippuen paikalla olevista ihmisistä. Näissä tilanteissa käytettiin viitottua puhetta tai viittomakieltä myös siksi, koska haluttiin varmistaa, että kerrottu viesti menee selvemmin ja varmemmin perille esimerkiksi vanhemmille, lapselle tai muille perheenjäsenille. Pääsääntöisesti tilanteet, jotka haittaavat kuulemistä, on perheillä käytössä viitottu puhe tai viittomakieli.

Seitsemästä perheestä neljän perheen vastauksista käy ilmi, että tilanteissa, joissa ympäristön äänet, liikenteen kohina, ihmisvilinä ja kaikuvat tilat kävivät liian voimakkaiksi istutelapsille, he mielellään ottavat istutteet poiskäytöstä. Vastauksissa ilmeni kuitenkin, että lapsien reagointi vieraisiin, koviin ääniin, on yksilöllistä ja riippuu myös taustahälystä, sillä tutut hälyäänet eivät aiheuta samankaltaista ilmiötä lapsissa.

Bimodaalisesti kaksikielinen henkilö on oppinut näön avulla viittomakielen ja kuulon avulla puhutun kielen. Puhutut kielet ovat auditiivis-oraalisia kieliä eli ne tuotetaan äänen avulla ja vastaanotetaan kuuloaistin avulla. Viitotut kielet ovat visuaalis-gesturaalisia eli ne tuotetaan käsien, kehon ja pään liikkeiden ja kasvojen ilmeiden avulla ja vastaanotetaan näköaistin avulla. Tällaiseen kaksikielisyyteen kasvavat kuurojen viittovien vanhempien kuulevat lapset, kuurojen lasten kuulevat sisarukset. Myös huonokuuloiset, sisäkorvaistutelapset, jotka elävät molempien kielten ympäröimänä, voivat kasvaa bimodaalisesti kaksikielisiksi. Suomessa kahden puhutun ensikielen kehitystä on tutkinut muun muassa Sirje Hassinen (2002, 2006). Aikaisempi kaksikielisyytutkimus on käsitellyt siis kahden puhutun kielen yhtäaikaista omaksumista, unimodaalista kaksikielisyyttä. (Takkinen 2013, 372–373.) Kahden puhutun kielen omaksumista on tutkittu varsin paljon eri kieliyhdistelmien näkökulmasta, mutta visuaalista ja auditiivista kanavaa käyttävien kielten varhaista omaksumista on tutkittu vasta hyvin vähän. Siksi bimodaalista asetelmaa käyttävä tutkimus tuo uuden näkökulman kahden ensikielen omaksumiseen. Bimodaalisesta kahden ensikielen omaksumisesta ei Suomessa ole aikaisempaa tutkimusta. (Takkinen 2013, 374–376.)

Useimmiten kaksikielisen henkilön kielet eivät ole täysin samantasoisia, vaan hänellä saattaa olla jommankumman kielen parempaa hallintaa eli dominanssia. Dominoivaksi kieleksi saattaa tulla kieli, jota lapsi kuulee ja käyttää enemmän. Pienen

lapsen kohdalla on vaikeaa osoittaa dominoivaa kieltä, koska kumpikin kieli on vasta kehitymässä ja muuttumassa, ja kielten yhdistäminen saattaa olla molemmansuuntaista. (Hassinen 2005, 18.) Jokinen esittää pro gradu-tutkielmassaan (1991), että kuurot voivat olla eritavalla kaksikielisiä. Heidät voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä ovat ne, jotka ilmaisevat itseään helposti sekä viittomakielellä että puhutulla kielellä ja ymmärtävät molempia kieliä melkein yhtä hyvin. Tämän ryhmän kohdalla puhutaan tasapainoisesta kaksikielisyydestä. Toinen ryhmä, viittomakielisesti dominantit kaksikieliset, muodostuu kuuroista, jotka ilmaisevat itseään sujuvammin ja paremmin viittomakielellä kuin puhutulla kielellä (kirjoitettu tai viitottu puhe). Puhutussa kielessä dominantit kaksikieliset taas ilmaisevat itseään sujuvammin ja parhaiten puhutulla kielellä (viitottu puhe tai kirjoitettu) ja ymmärtävät sitä paremmin kuin viittomakieltä. Tämä ryhmä muodostaa kolmannen joukon. (Jokinen 1991, 45.)

Jokinen jakaa tässä kaksikieliset kuurot näihin yllä oleviin ryhmiin, mutta mielestäni tätä voi soveltaa myös kaksikielisten sisäkorvaistutelasten kohdalla. Sisäkorvaistutelasten kohdalla puhuttu kieli tarkoittaa puhuttua kieltä eikä niinkään kirjoitettua kieltä. Tämän opinnäytetyön tutkimusaineiston pohjalta voidaan tehdä karkea jako, että seitsemästä perheestä neljän sisäkorvaistutelapset kuuluvat kolmanteen ryhmään, jossa lapset ovat puhutussa kielessä dominantteja. Seitsemästä perheestä kahden perheen sisäkorvaistutelapset ovat taas viittomakielisesti dominantteja kun taas yksi perhe kokee perheen sisäkorvaistutelapsen olevat tasapainoisesti kaksikielisiä.

Kaksikieliset ihmiset eivät useimmiten pidä kaksikielisyyttään erityisen ihmeellisenä tai ongelmallisena, vaan kaksikielisyys kuuluu kokonaisvaltaisesti heidän elämäänsä. Kaksikielisyys on heille tavallista elämää. Näin ollen kysymykset kaksikielisyyden mahdollisuuksista ja sen hyvistä sekä huonoista vaikutuksista ovat useimmiten lähöisin yhteiskunnan taholta tai yksikieliseltä henkilöltä. (Hassinen 2005, 14; Jarva & Lindholm 2011, 23.) Kieli ja kommunikointi ovat oleellisia välineitä ajattelun kehitymisessä, minkä lisäksi niitä tarvitaan kognitiivisten strategioiden rakentumisessa (Takala & Lehtomäki 2002, 260). Kaksikielisyyden kognitiivisia etuja voidaan selittää muun muassa rikkailla kielellisillä ja kulttuurisilla kokemuksilla. Lisäksi myös se, että kaksikieliset joutuvat aina välillä vaihtamaan kieltä, todennäköisesti muuttaa heidän ajatte-

luuan joustavammaksi. Tutkimusten mukaan sujuvasti kaksikielisillä on suuremmat metalingvistiset taidot. (Takala 2002, 122.)

Vastausten pohjalta voidaan tulkita, että jokaisessa ensikielenään viittomakieltä käyttävien istutelasten perheistä olevan käytössä puhekielen lisäksi vahvasti viittomakieli ja näin voidaan mielestäni sanoa, että perheet olivat bimodaalisesti kaksikielisiä. Näissä perheissä, joissa oli sujuvasti käytössä kaksi kieltä, lapsille oli leikattu sisäkorvaistute/eet ennen 2,5 ikävuotta. Analysoidessani tuloksia, aineistoista oli selkeästi nähtävissä, että viittomakieli ei ole vain näiden istutelasten tukikieli vaan heidän toinen kielensä, jota käytetään päivittäin helpottamaan arkea. Näin tilanne ei tietenkään ole kaikilla SI-perheillä, mutta tämän ryhmähaastattelun ydinajatuksiksi se nousi. Perheet käyttävät molempia kieliä päivittäin, mutta vain eri tilanteissa.

”Mun mielestä se ainakin arkee helpottaa ja se on rikkaus, ja toimii paremmin et on kaks kieltä eri tilanteisiin. Mullakin ehkä sen takia en oo lapselle alkanu viitto, jotta se tukis puheen kehitystä vaan sen takii, et se tekee mun arjesta paljon helpompaa.”

4 SISÄKORVAISTUTE JA VIITTOMAKIELINEN YHTEISÖ

Viittomakielinen ihminen omaksuu kielen ohella myös kulttuurilleen tyypilliset ajatus-tavat, käyttäytymisnormit, arvomaailman ja saa aineksia kielellisen ja sosiaalisen identiteetin rakentamiseen. Kielen myötä omaksutaan siis kokonainen kulttuuri ja kie-len avulla ihminen jäsentää ja tulkitsee maailmaa sekä omaa suhdettaan siihen. Tä-mä identiteetti on harvoin yksikulttuurinen, sillä viittomakielinen henkilö on usein kak-si- tai monikulttuurinen yhteiskunnan jäsen. Viittomakielisyyden identiteetin tarkaste-lussa on kiinnostavaa pohtia, onko identiteetti jostain ulkopuolelta tai ennalta määrät-ty ja pysyvä vai onko se itse rakennettu kulloistenkin tilanteiden, elämän vaiheen mu-kaisesti. (Jokinen 2008, 65–66.)

Sosiokulttuurisesta näkökulmasta katsottuna viittomakieli voi olla äidinkieli tai ensikie-li kuuron lapsen lisäksi myös muun muassa kuulevien vanhempien huonokuuloisille ja kuurojen vanhempien kuuleville lapsille. Viittomakielen omaksuminen, hallinta ja siihen samaistuminen ei riipu kuulon määrästä vaan siitä, missä määrin yksilö on ollut viittomakielen ympäröimänä lapsuudestaan lähtien. Kieltä ja kulttuuria on vaikeaa erottaa toisistaan, koska ne edellyttävät toinen toistaan. Kieli on kulttuurin kantaja ja kulttuuri paljastaa sisältönsä ainakin osittain aina kielen kautta. Näin yksilön sosiaali-sen identiteetti koostuu sekä kielestä että kulttuurista. Yksilö samaistaa kieleen kie-leensä ja yksilön kuva itsestä ja ympäröivästä maailmasta rakentuu kielen sisältämän kulttuurin pohjalta. (Jokinen 2008, 70- 71.)

Baker ja Cokely (1980) määrittelevät kuurojen yhteisön koostuvan kuuroista ja huonokuuloisista jäsenistä, joilla on muun muassa yhteinen kieli, yhteiset arvot, yhteinen tapa olla vuorovaikutuksessa sekä toistensa että kuulevien kanssa (Jokinen 2008, 73). Alkujaan kuurojen yhteisöön katsottiin kuuluvan kuuroja ja huonokuuloisia, joita yhdistää samankaltaisuuden kokemus ja viittomakielen käyttö. Myöhemmin mukaan ovat tulleet yhteisön päämääriä aktiivisesti tukevat ja yhteistyössä kuurojen kanssa toimivat kuulevat jäsenet, jotka katsotaan myös yhteisöön kuuluviksi. (Jokinen 2008, 74.) Kuurojen yhteisön jäsenet sekä tutkijat painottavat sitä, että sosiaaliset ja kielelliset kriteerit ovat tärkeimmät yhteisöön kuulumisen määrittelyssä. Jokinen painottaa, että tärkeää on nähdä kuurous yhtenä ihmisen ominaisuutena ja että viittomakieli

yhdessä kuurouden kanssa muodostaa oman kulttuurinsa. Sosiaalisen identiteetin käsitteessä on keskeistä se, mihin ryhmään yksilö kokee kuuluvansa. (Jokinen 2008, 76–77.) Termin kuurojen yhteisö sijaan käytetään nykyään enimmäkseen termiä viittomakielinen yhteisö (Jarva & Lindholm 2011, 32).

Kielivalinta kertoo paljon myös yksilön identiteetistä. Kaksikielisyyden merkitys korostuu entisestään uudemman viittomakielinen — termin yhteydessä. Kielellinen identiteetti on korostuneemmin esillä, ja kuuroudella tai kuulemisella ei nähdä entisenlaista suurta merkitystä. Näyttääkin siltä, että yhä useampi huonokuuloinen on alkanut käyttää viittomakieltä toisena kielenään tai tasavertaisena puhutun kielen kanssa. (Jokinen 2008, 83.)

Viittomakieltä käyttävien ryhmää ja sen jäseniä voi tarkastella myös sen perusteella, keneltä ja milloin henkilö on omaksunut tai oppinut kielen. Tarkasteltaessa viittomakieltä käyttävien ryhmää, nähdään miten kirjavasta kielen käyttäjien ryhmästä onkaan kyse. Kielellisestä näkökulmasta tarkasteltaessa viittomakielisten ryhmä on perinteistä, yllä määriteltyä, kuurojen yhteisöä suurempi. Viittomakieltä käyttävät voidaan jakaa neljään pääryhmään. Ensimmäinen ryhmä koostuu henkilöistä, joille suomalainen viittomakieli on äidinkieli. Toinen ryhmä muodostuu henkilöistä, joille suomalainen viittomakieli on ensikieli. Kolmanteen ryhmään kuuluvat henkilöt, joille suomalainen viittomakieli on toinen kieli kun taas neljännen ryhmän edustajat käyttävät viittomakieltä vieraana kielenään (kuvio 1). (Jokinen 2008, 77–78.)

KUVIO 1. Viittomakieltä käyttävien ryhmät viittomakielisessä yhteisössä

Kuurot ja huonokuuloiset, jotka ovat omaksuneet viittomakielen lapsuudessa viittomakieltä käyttäviltä kuulevilta vanhemmilta, muodostavat suurimman ryhmän viittomakielisistä. Näille henkilöille viittomakieli on ensikieli, sillä perheet ovat opetelleet kielen ollakseen sujuvassa vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Lapset käyttävät viittomakieltä usein myös kodin ulkopuolella, kuten päiväkodissa toisten viittomakieltä käyttävien lasten, opettajien tai hoitajien kanssa. Koko perhe on myös saattanut osallistua viittomakielialan järjestöjen järjestämille kursseille. (Jokinen 2008, 78.)

Opinnäytetyöni vastausten perusteella haastattelemistani perheistä pääosa kuuluu tähän ryhmään. Perheiden istutelapset ovat omaksuneet viittomakielen lapsuudessaan viittomakieltä käyttäviltä kuulevilta vanhemmilta ja näille lapsille viittomakieli oli heidän ensikielensä. Näiden perheiden lapsille on yhteistä se, että ennen istuteleikkausta perheet ovat käyttäneet lasten kanssa viittomakommunikaatiota tai viittomakieltä. Kaksikielisyyteen liittyen seitsemästä perheestä kaksi perhettä kertoi, että lapsesta huomaa hänen ensikielen olevan viittomakieli. Perheet perustelivat tätä sillä, että esimerkiksi leikkiessä lapsi saattaa viittoja samalla sekä puheesta on vielä aikajoin huomattavissa viittomakielinen sanajärjestys.

Toisen ryhmän muodostavat kuurot ja kuulevat henkilöt, joiden vanhemmat tai jompikumpi vanhemmista on viittomakielinen (kuuro). Vanhemmat ovat käyttäneet heidän kanssaan syntymästä saakka viittomakieltä ja näin viittomakielen voidaan sanoa olevan henkilön äidinkieli. Nämä henkilöt ovat omaksuneet viittomakielen ilman opetusta, ja heidän kielenkehityksensä noudattaa samoja vaiheita kuin esimerkiksi äidinkieleltään suomenkielisten lasten kielenkehitys. Heistä, kuten ensikielisistäkin, kasvaa useimmiten kaksikielisiä, koska he ovat päivittäin kosketuksissa viittomakieleen sekä ympärillä olevaan puhuttuun ja/tai kirjoitettuun kieleen. Kielenomaksumisen näkökulmasta äidinkieleltään ja ensikieleltään viittomakielisten kielenkehityksessä on todettu jonkin verran eroa, mutta erot tasoittuvat useimmiten kouluiän alkuvaiheilla, jos ensikieliset ovat saaneet käyttää viittomakieltä aktiivisesti lapsesta saakka. (Jokinen 2008, 79.)

Henkilöiden, joille viittomakieli on toinen kieli, joukko kasvaa ja moninaistuu koko ajan. Suomalainen viittomakieli on toiseksi eniten käytetty kieli suomen tai ruotsin lisäksi muun muassa kuurojen alan työntekijöillä, viittomakielen tulkeilla, kuurojen papeilla ja viittomakielisten lasten opettajille ja ohjaajilla. Joukosta ei sovi unohtaa kuulevia vanhempia ja sisaruksia ja muita sukulaisia, joiden perheessä on viittomakieltä käyttävä jäsen. Monet tästä joukosta eivät tosin käytä vai viittomakieltä vaan heillä saattaa olla käytössään kokonainen joukko erilaisia viitottuja variaatioita, joiden avulla vuorovaikutus viittomakielisen henkilön kanssa sujuu. (Jokinen 2008, 79–81.) Yhdelle haastattelemistani perheistä puhekieli on toiminut äidinkielenä istutelapselle, mutta myöhemmin lapsen kuurouduttua viittomakielestä on kehittynyt lapsen toinen kieli.

Henkilöiden, joille viittomakieli on vieras kieli, määrää on hankala täysin arvioida. Suomalaista viittomakieltä toisena kielenä opiskelevat ovat tekemisissä kielen kanssa muuallakin kuin paikoissa, missä kieltä opetetaan ja opitaan kun taas viittomakieltä vieraana kielenä opiskelevien kontakti kieleen rajoittuu useimmiten oppimistilanteisiin. Vieraana kielenä viittomakieltä opiskelevat eivät ole useinkaan laajalti kosketuksissa viittomakielisiin eivätkä näe sitä ympäristössään. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi kansanopistoissa ja työväenopistoissa viittomakieltä opiskelevat tai opiskelleet henkilöt. (Jokinen 2008, 79–81.)

Kehittyminen viittomakieliseksi ei riipu kuulon määrästä. Viittomakielen voi lapsuudessaan luonnollisen kielenomaksumisprosessin myötä omaksua ja oppia kuka tahansa, joka on kosketuksissa viittomakielen käyttäjien kanssa jokapäiväisessä elämässään. Viittomakieli voi olla vaikeasti huonokuuloisille lapsille ainoa kieli, jonka he voivat omaksua spontaanisti ja jota he pystyvät käyttämään ikätasoaan vastaavasti. Tämä edellyttää, että viittomakieltä on käytetty lapsen kieliympäristössä jo kielenkehityksen varhaisvaiheesta alkaen. (Jokinen 2000, 81.)

Jos lapsen pääasiallinen tai vahvin kieli on viittomakieli, nousee viittomakielisten yhteisön merkitys korkealle sijalle lapsen elämässä. On hyvä varmistaa että lapsi pääsee myös omankieliseen vertaisryhmään. Tarve viittomakieliselle vertaisseuralle saattaa vaihdella kehityksen ja elämäntilanteen mukaan ja vanhempien kannattaa aktiivisesti ylläpitää yhteyksiä viittomakieliseen yhteisöön. (Kuuloavain 2014.) Kun

keskustelimme puhekielen ja viittomakielen vaikutuksista toisiinsa, aiheen yhteydessä nousi esille se kaikkein tärkein ajatus, miksi perheet ovat alkaneet opiskella viittomakieltä ja antaneet myös näin SI-lapsilleen/lapselle mahdollisuuden—muuhunkin kuin kielivalintaan.

” Se on ollu se yks minkä takia meillä on lapset leikattu, et me ollaan ha-
luttu sysätä se vastuu, —, niinku lapsille. Ne voi itte päättää, , haluaako
ne kuulla vai olla kuuroja.”

” — ja jos sitä päätöstä ei tee lapsena, niin sillä ei oo ikinä vaihtoehtoo.”

Sisäkorvaistute on tuonut uudenlaisen ulottuvuuden tarkastella kuuroutta. Sisäkorvaistutteen käyttäjät ovat kuuroja ilman istutetta, mutta huonokuuloisia laitteen kanssa. Pohdittaessa sisäkorvaistutetta käyttävien henkilöiden identiteettiä, ei vastaus välttämättä ole yksioikoinen. (Sume 2008, 30.) Lapsen identiteetti kehittyy vähitellen ja saattaa vaihdella vuoronperään toisen kielen ja kulttuurin suuntaan. Lapsen minäkuva kehittyy hänen tiedostaessaan kaksikielisyyttä — ja kulttuurisuutta. (Hassinen 2005, 66–68.) Ruuttusen (2001) mukaan vanhemmilla on suuri merkitys lapsen yksilöllisen identiteetin muotoutumisessa lapsen varhaiskehityksessä, koska perusta identiteettiin saadaan vanhempien kautta hyvin varhain. Vanhempiin samaistumisen lisäksi lapsi tarvitsee samaistumisen kohteita myös toisista samankaltaisista henkilöistä kun lapsi itse saadakseen sosiaalisen identiteetin rakennusaineeksi. Identiteetin kannalta lapsen on tärkeää havaita, että ympärillä on samankaltaisia kuin lapsi itse. (Jokinen 2008, 86.) Haastattelemillani perheillä juuri Juniori- ohjelmassa lapset pääsevät tutustumaan viittomakieliseen kulttuuriin—ja yhteisöön.

Suomessa Kalela (2006) on selvittänyt huonokuuloisten identifioitumista ympärillä oleviin ryhmiin. Hän on tutkimuksessaan jakanut ryhmät kuulevien valtaväestöön, viittomakielisiin kuuroihin ja huonokuuloisiin. Kalelan jaottelu näihin ryhmiin koskee ensisijaisesti niitä, jotka ovat olleet syntymästään tai varhaisesta lapsuudestaan lähtien huonokuuloisia. Kalela on rajannut sisäkorvaistutteen saaneet henkilöt tietoisesti tutkimuksen ulkopuolelle muun muassa siitä syystä, että heistä ei ollut saatavilla tutkimuksen teon aikaan vielä riittävästi tutkimustietoa. (Kalela 2006, 52, 92.) Olen kuitenkin Kalelan (2006, 52) kanssa samaa mieltä, että sisäkorvaistutteen saaneiden ja kuuroutuneiden tilanne muistuttaa usein monilta osin huonokuuloisten tilannetta.

Sumen (2008) mukaan sisäkorvaistute henkilön identifioimismalli muodostuu Kalelan mainitsemien lisäksi omasta, sisäkorvaistutetta käyttävien, ryhmästä. Merkitystä on sillä, minkä ryhmän sisäkorvaistutelapsi itse kokee missäkin tilanteessa omimmaksi. Niin kuin yllä jo totean, että varhaislapsuudessa vanhemmilla on suuri merkitys lapsen identiteetin muotoutumisessa, ei identiteettiä kuitenkaan voi toinen ihminen toiselle määrittää. (Sume 2008, 151.)

Kieli, kulttuuri ja identiteetti ohjaavat toinen toisiaan. Glickman & Carey (1993) esittävät kuurojen ja kuulevien identiteetin lisäksi kaksikulttuurisen identiteetin. Siinä henkilö kokee kulumansa sekä viittomakielisten että kuulevien yhteisön ja kulttuurin jäseneksi, ja käyttää sekä viittomakieltä että puhuttua kieltä. (Sume 2008, 29.) Haastattelumistani seitsemästä perheestä neljä kertoi, että heidän näkemyksensä ja keskustelujen mukaan heidän sisäkorvaistutelapsi kokee olevansa kuuro, joka vain kuulee. Perheet kertoivat lapsen pohtineen jo omaa identiteettiään, sillä viittomakieli on heille tärkeä osa arkielämää. Tutkimukseni perusteella ajattelen suurimman osan perheistä kuuluvan kaksikulttuurisen identiteetin ryhmään, sillä perheet käyttävät molempia kieliään päivittäin ja ovat muun muassa Juniori-ohjelman ja kotiopetuksen kautta tekemisissä myös viittomakielisen yhteisön kanssa. Viittomakielen avulla lapsella on myöhemmin paremmat mahdollisuudet liittyä siihen joukkoon, johon kokee missäkin elämänvaiheessa kuuluvansa (Sume 2008, 153).

Sisäkorvaistute saattaa myös tulevaisuudessa jollain tavoin lähentää kuulevien ja kuurojen kulttuuria. Suhtautumista sisäkorvaistutteeeseen kannattaa tarkastella sekä/että- tilanteena pikemmin kuin joko/tai- tilanteena. Asenteiden muutoksella ja mahdollisuuksien laajemmalla tarjonnalla sisäkorvaistutetta käyttävillä henkilöillä on paremmat mahdollisuudet liittyä siihen joukkoon, johon he kokevat kuuluvansa. Eihän sitä tiedä josko tulevaisuudessa kehittyisi oma sisäkorvaistutekulttuuri. (Sume 2008, 111–112.) Perheet olivat yhtä mieltä myös siitä, että sisäkorvaistute on laite siinä missä muutkin laitteet. Laitteen rikkoutuessa lapsi olisi ilman viittomakieltä kielellön. Perheet toivat esille myös sen, että vielä pelkkä istutteenleikkauspäätös ei takaa lapselle vaihtoehtoa, sillä jos vanhemmille ja lapsille ei opeteta viittomakieltä, niin silloin ollaan takaisin lähtöpisteessä.

Mitä enemmän lapsella on kuulonjäänteitä, sitä herkemmin kuntoutusalan asiantuntijat suosittelivat turvautumista pelkästään puheeseen hyödyntäen kuulon apuvälineitä. Virpiranta-Salon artikkelissa nostetaan esiin, että kuulonkuntoutusalan ammattilaiset ajattelevat, että kuulon apuvälineiden myötä kuuroja lapsia ei enää ole — on vain eriasteisia kuulovammaisia lapsia. Osa alan ammattilaisista ohjaa perheitä käyttämään vain puhetta, jotta lapsi voisi hyötyä muun muassa sisäkorvaistutuksesta ja oppia puhumaan ja kuulemaan. Saattaa kuitenkin käydä niin, että lapsi ei sisäkorvaistutuksesta huolimatta opi kuulemaan ja puhumaan, mutta ei ole myöskään saanut oppia viittomakieltä. Vanhemmat ovat myös silloin valinnan edessä, kun he miettivät viittomakielen, viitotun puheen tai tukiviittomien väliltä. Kuulovammainen lapsi voi oppia sekä viittomakielen ja puhutun kielen vaikka samanaikaisesti, tästä monet asian kokeneet vanhemmat ovat yhtä mieltä. (Virpiranta-Salo 2002, 222.)

Perheiden keskuudessa haikeutta aiheutti ajatus siitä, että miten käy viittomakielen kehittymisen ja opetuksen kun Juniori-ohjelma loppuu. Perheet pohtivat, mistä he saavat Juniori-ohjelman tasoista opetusta ja viittomakielisiä kielimalleja ja viittomakielen opiskelumahdollisuuksia, kun ohjelma loppuu. Perheet kokevat viittomakielen opetuksen erittäin hyödylliseksi ja tärkeäksi muun muassa oman kielitaitonsa ylläpitämiseen, jotta voivat toimia lapsilleen kielimalleina. Perheiden opetusta koskevista vastauksista kävi selkeästi ilmi, että perheet pitävät ehdottomasti parempana tilannetta, jossa opettaja on viittomakielinen. Näin perheet eivät saa apua puheesta, ja he oppivat tehokkaasti viittomakieltä ja heidän kommunikointi muuttuu sujuvammaksi. Perheet, joilla oli viittomakielen tulkki opettamassa vanhempia, he kokivat opetuksen mahdollisesti raskaaksi ja innottomaksi, jopa turhauttavaksi. Osa perheistä toi esille, että heillä käyneet viittomakielen tulkit eivät ole käyttäneet opetuksessaan kovinkaan vaihtelevia menetelmiä ja tähän perheissä tuskastuttiin. Perheet kertoivat tilanteen olevan täysin toinen siinä vaiheessa, kun kotiopettajana toimii viittomakielinen opettaja. Seitsemästä perheestä neljässä on käynyt/käy Juniori-ohjelman lisäksi viittomakielinen kotiopettaja opettamassa viittomakieltä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tällä hetkellä arviolta 95 % kuulovammaisina syntyvistä lapsista saa sisäkorvaistutteen ja Suomessa on tällä hetkelle lähes neljäsataa sisäkorvaistutteen omaava lasta (Lindström 2012, 34). Niin kuin LapCi Ry:n puheenjohtaja Lasse Lindström (2012, 34–35) toteaa, sisäkorvaistutteesta huolimatta kuulovammaiselle lapselle kielen omaksuminen ei ole yhtä ongelmaton kuin kuulevalle lapselle. Jokaiselle kuuroille tai vaikeasti kuulovammaiselle lapselle tulisi tarjota mahdollisuus sekä puhutun kielen että viittomakielen oppimiseen. Pienestä lapsesta ei voida etukäteen päätellä kuinka puhekieli kehittyy. Puhuttu kieli ja viittomakieli eivät sulje toisiaan pois, vaan täydentävät toisiaan; sujuva kaksikielisyys antaa lapselle mahdollisuuden toimia joustavasti erilaisissa ympäristöissä. Kaksikielinen lapsi voi siten itse valita käyttämänsä kieltä puhekumppanin ja tilanteen mukaan. (Selin-Grönlund 2011, 5-6.) Monet vanhemmat ovat kertoneet, että haluavat tarjota lapselle kaikki mahdollisuudet. Tämä tarkoittaa sitä, että myös mahdollisuuden kuulla. Vanhemmat pohtivat mieltiessään istuteleikausta myös sitä, että kuinka he vastaavat sitten, jos jättävät lapsensa ilman istutetta ja nuori kysyy myöhemmin tulevaisuudessa, että miksi hänelle ei annettu mahdollisuutta kuulla. (Kurki & Takala 2002, 50.)

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää, kuinka viittomakieli ja viittomakommunikaatio ovat osana sisäkorvaistutetlapsiperheiden arkielämää sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Viittomakielinen yhteisö tulee muuttumaan tulevaisuudessa. Itse asiassa muutosprosessi on jo alkanut. Sisäkorvaistutelasten myötä määrä kasvaa koko ajan ja he tuovat perinteiseen yhteisöön uudenlaista näkökulmaa. (Widberg- Palo 2012, 83.) Oikeusministeriö (2011) toteaa viittomakielisten kielellisiä oikeuksia koskevasaan lausunnossaan, että yhteisössä olevien puhtaasti viittomakielisten määrä vähenee, mutta viittomakieltä osaavien määrä lisääntyy (Oikeusministeriö 2011).

Tutkielman tulosten perusteella voidaan sanoa, että kohderyhmän kaksikieliset perheet ovat valinneet viittomakielen tietoisesti puheen kehityksen rinnalle, ja halunneet näin antaa mahdollisuuden lapsen kehittyä myös viittomakielisen yhteisöön. Vanhemmat ovat motivoituneita oppimaan itse viittomakieltä ja näin tarjoamaan lapselleen mahdollisuuden päästä viittomakieliseen kieliympäristöön. Vaikka sisäkorvaistutetlapsi pärjäisi arkielämässä hyvin puheen ja kuulon avulla, tämän tutkielman perheet

ovat halunneet mahdollistaa lapsilleen toisen tavan kommunikoida tilanteissa, joissa sisäkorvaistute ei toimi tai kommunikaatiotilanteeseen liittyy kuuloa haittaavia häiriötekijöitä.

Tutkielman tuloksista nousee esiin selvästi myös se, että perheet ovat valinneet kaksikielisen kielenkehityksen, jotta heidän arkielämästään ja perheen kanssa kommunikoinnista tulisi joustavaa ja helpompaa. Vanhemmat ja lapset voivat käyttää vaihdellen kumpaakin kieltä tilanteen tai tunnetilan mukaan. Perheet kuvailivat, että on rikkaus saada käyttää kahta kieltä. Jos eteen tulee tilanteita, ettei toista kieltä voi käyttää, on käytössä aina toinen mahdollinen kieli. Perheet myös kertoivat, että molempia kieliä käytetään päivittäin. SI-lasten näkökulmasta tarkasteltuna kaksikielisyyden määrittelyä täytyy muokata yksilöllisesti.

Viittomakielen tulkkien ammattikunnan kannalta tutkielmasta nousi esiin viittomakielen ja viittomakommunikaation opetuksia koskeva seikka. Sisäkorvaistutelapsiperheet toivoivat saavansa Juniori-ohjelman tapaan kotiopettajaksi myös viittomakielisen opettajan. Perheet perustelivat tätä sillä, että viittomakielisen opettajan kanssa vanhempien on keskityttävä käyttämään heille vieraampaa kieltä kuin opettajalle. Ymmärrän hyvin tämän ilmiön sosiolingvivistisestä näkökulmasta, sillä mikäli viittomakielen tulkki (jonka oletan oppineen viittomakielen vieraana kielenään) on kielenkäytön näkökulmasta samalla tasolla kaksikielisen sisäkorvaistutelapsiperheen vanhempien kanssa, ei opettaja ole askelta edellä. Viittomakielen tulkki ei lähtökohtaisesti pysty antamaan opetukselta sitä, mitä kaksikielinen sisäkorvaistuteperhe toivoo. Viittomakielen tulkki ei pysty rakentamaan siltaa viittomakieliseen yhteisöön ja kielimaailmaan samalla tavalla kuin äidinkieleltään viittomakielinen. Asiaa voi pohtia myös toiselta kantilta, sillä esimerkiksi Suomessa työskentelee myös äidinkieleltään viittomakielisiä, kuulevia tulkkeja. He ovat omaksuneet viittomakielen muun muassa kuurojen vanhempien tai kuurojen sisarusten kautta. Lisäksi viittomakielen tulkin koulutusohjelman pedagogiikan opinnot eivät anna tulkeille ammattitaitoa opettaa viittomakieltä vaan viittomakommunikaatiota.

Bimodaalisen kaksikielisyyden ja ennen kaikkea sen kehittymisen tieteellinen tutkimus on tärkeää, jotta perheille annettaisiin monipuolista tietoa kielenkehityksestä (Takkinen 2013, 372). Koen, että opinnäytetyöni antaa pienen panoksensa omalta

osaltani tähän ajankohtaiseen, mutta vielä vähän tutkittuun, kaksikielisyyteen sisäkorvaistutelapsiperheiden kokemana. On tärkeää tuoda ilmiötä julki mahdollisimman monessa muodossa, jotta saataisiin taasen tietoa siitä, että kaksikielisyys todella helpottaa SI-perheiden arkielämää ja kommunikaatiota arkielämän tilanteissa. Viittomakielen tulkin asiakasryhmän näkökulmasta nämä kaksikieliset sisäkorvaistutelapset voivat olla se ryhmä, joka vanhetessaan käyttää viittomakielen tulkkia etenkin opinnoissaan, mutta mahdollisesti myös vapaa-ajalla. Martikaisen ja Rainòon Kela-rahoitteisen tutkimushankkeen mukaan 13 % tarvitsisi tällä hetkellä opiskelutulkkaukseen juuri viittomakielentulkkia (Martikainen & Rainò 2014 [tulossa], 53). Tilanteissa, joissa kuuleminen häiriintyy, voi kaksikielinen sisäkorvaistutelapsi kokea tulkkauksen olevan ” vaivatonta ja häiriötöntä kielen vastaanottoa ja tuottamista” — niin kuin Rainò (2012, 13) toteaa.

Tutkielma tuo esille kuitenkin sen, millainen rikkaus kaksikielisyys perheessä voi olla ja miten kaksikielisyys näyttäytyy sisäkorvaistutelapsen elämässä sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Opinnäytetyöni antaa kaksikielisyyden näkökulman kielivalintaa pohtiville kuulovammaisen lapsen vanhemmille. Jatkotutkimuksena voisi jatkaa selvittämistä kaksikielisten sisäkorvaistutelapsiperheiden lasten ja nuorten mielipiteistä heidän kieli-identiteetistään ja viittomakielen käytöstä sosiokulttuurisessa viitekehyksessä. Lisäksi jatkotutkimusaihe voisi liittyä kaksikielisyyteen yhteiskunnan näkökulmasta tarkasteltuna. Antaako yhteiskunta kasvaa kuulovammaisen, sisäkorvaistutelapsen, bimodaalisesti kaksikielisenä?

Laadullisella tutkimuksella ei ole tavoitteena yleistettävyyden kontekstisidonnaisuuden takia (Kalaja, Alanen & Dufva 2011, 22). Tämä opinnäytetyö on rajallinen, koska se käsittelee vapaaehtoisesti kaksikielisyyden valinneita seitsemää sisäkorvaistutelapsiperhettä. Olen hyödyntänyt opinnäytetyötä tehdessä ajankohtaisia ja työn ilmiön kuvaamiseen sopivia lähteitä laajasti. Lähteiden käytöllä olen halunnut osoittaa mielenkiintoni tähän ajankohtaiseen aiheeseen ja vakuuttaa lukijan tietojen oikeellisuudella. Olen pyrkinyt koko opinnäytetyöprosessin ajan tarkastelemaan tutkimusaineistoni objektiivisesti ja peilaten vahvasti ja perusteellisesti teoriaan ja aiempiin tutkimuksiin. Aineiston analysointimenetelmää pohtiessani kävin läpi eri vaihtoehtoja, mutta päädyin lopulta teemoitteluun. Analysoimalla tiettyä ilmiötä tutkija pyrkii ymmärtämään ilmiötä ja sen luonnetta aineistonsa ja oman erittelynsä avulla (Kalaja, Ala-

nen & Dufva 2011, 20). Tähän teemoittelu analysointimenetelmänä oli sopiva ratkaisu.

Tutkielman tekijä sitoutuu tutkimuksessaan monenlaisiin eettisiin pelisääntöihin. Ne voivat koskea taustakirjallisuuden käyttöä ja lainaamista, aineiston keruun luottamuksellisuutta, aineiston säilyttämisen periaatteita, tutkittavien henkilöiden anonymiteetin takaamista kaikissa tutkimuksen vaiheissa aina raportointiin saakka. (Kalaja ym. 2011, 22–23.) Olen säilyttänyt ja käsitellyt tutkimusaineistoa huolellisesti turvaten tietojen säilymisen luottamuksellisina. Tällä olen pitänyt huolen, että tutkimusjoukon yksityisyyden suoja ei vaarannu. Olennaista on myös tutkimusaineistoa koskeva käyttötarkoitussidonnaisuus. Tutkimustarkoituksiin kerättyä tutkimusaineistoa voi käyttää vain tutkimustarkoituksiin. (Kuula 2011, 113–115, 208–209.) Kirjoittaessani suostumusta haastateltavaksi en tullut ajatelleeksi pohtia mahdollista tutkimusaineiston eliniän jatkumista opinnäytetyön päätyttyä. Koska en ollut pyytänyt asiaan erillistä lupaa haastateltavilta, en pysty säilyttämään aineistoa mahdollisia jatkotutkimuksia varten. Tutkimusaineistoni on siis tarkoitettu vain tähän opinnäytetyöhön, eikä sitä säilytetä tutkimuksen päätyttyä. (Kuula 2011, 99–100, 244.)

Kunnioitin opinnäytetyön haastatteluun osallistuvien itsemääräämisoikeutta sillä, että annoin heidän päättää osallistumisestaan vapaaehtoisesti. Tämän osoitin kertomalla tutkimusjoukolle riittävästi tietoa muun muassa tulevasta haastattelusta ja tutkimuksen tavoitteista sekä siitä, mikä on kerättävien tietojen käyttötarkoitus. (Kuula 2011, 62–62.) Sitaatteja, suoria otteita tutkimusaineistosta, käytin harkiten niin ettei sitaateista pysty tunnistamaan tutkimushenkilöä muun muassa nimen tai asuinpaikan puolesta. Tutkimusaineisto on muokattava myös sellaiseksi, ettei ulkopuolinen pysty yksiselitteisesti päättelemään, ketä yksittäisiä ihmisiä tutkittavat olivat (Kuula 2011, 112). Olen pyrkinyt koko opinnäytetyöprosessin ajan tutkimusaineiston keräämisestä raportointiin asti kunnioittavaan käsittely- ja kirjoitustapaan.

”Jokainen perhe on ainutlaatuinen, samoin jokainen ihminen. Jokainen kokee omalla tavallaan elämää ja kaksikielisyyttä. Ei ole oikeata tai väärää elämää, on henkilökohtaisia päätöksiä.” (Hassinen 2005, 51).

LÄHTEET

Ahti, Helena 2005. Perheen ohjaus lapsen kuulovammadiagnoosin varmistuessa. Teoksessa Eila Lonka & Anne-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. 2. muuttumaton painos. Helsinki: Palmenia, 127–142.

Ahti, Helena 2006. Millaista päivähoitoa kuulovammainen lapsi tarvitsee? Teoksessa Eeva Lehto & Marja Hasan & Ritva Parkas (toim.) Satakieliseminaari 2006. Helsinki: Satakieliohjelma, 33–39.

Ahti, Helena & Lonka, Eila 2005. Huonokuuloisen lapsen puhekielen kehityksen tukeminen. Teoksessa Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko – Huuhka (toim.): Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. 2. muuttumaton painos. Helsinki: Palmenia, 143 - 158.

Ahti, Helena & Holm, Ulla 2011. Kuulovikaisen lapsen kuntoutus. Ohjeita puheterapeuteille käytännön työhön kuulovikaisen, pienen lapsen ja hänen vanhempiansa kanssa. Helsinki: Impi ja Ilmari Lindforsin säätiö.

Anttila, Millie 2013. Viittomakielen ja viittomakommunikaation opetus sisäkorvaistutelaisten perheissä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Eskola, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien

valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.

Hakkarainen, Johanna 2009. Sosiaalipedagogiikka ja sosiokulttuurinen innostaminen ammatillisen identiteettini rakennusaineina. Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu. Opettajankoulutuksen kehittämishanke.

Hasan, Marja 2010. Puheterapeutti kuulokeskuksessa. Teoksessa Eila Lonka & Kaisa Launonen (toim.) Kuulonkuntoutuksen käytännöt muutoksessa. Helsinki: Palmenia, 22–37.

Hassinen, Sirje 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Helsinki: FINN LECTURA.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huttunen, Kerttu & Välimaa, Taina 2010. Parents' views on changes in their child's communication and linguistic and socioemotional development after cochlear implantation. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* (15) 4/2010, 383–404.

Huuhtanen, Kristina 2011. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Uudistettu laitos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 26–31.

Hyde, Merv & Punch, Renee 2011. The modes of communication used by children with cochlear implants and role of sign in their lives. *American annals of the deaf* vol. 155, No.5, 535–549.

Jarva, Maritta & Lindholm, Mari 2011. Monikielisyys viittomakielisessä perheessä — tapaustutkimus lasten koodinvaihdosta ja kielten käytöstä monikielisessä perheessä. Kielten laitos. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu- tutkielma.

Jokinen, Markku 1991. Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteissa 1987. Kasvatustieteen laitos. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu- tutkielma.

Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma—kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Anja Malm (toim.). Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: FINN LECTURA, 79- 101.

Jokinen, Markku 2008. Viittomakieliset— yksi suomalaisista kielellisistä identiteeteistä. Teoksessa Sirkka Laihiala-Kankainen, Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.) Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti. 2. muuttumaton painos. Jyväskylä: Solki, 65–89.

Kalaja, Paula & Alanen, Riikka & Dufva, Hannele 2011. Minustako tutkija? Johdatte- lua tutkimuksen tekoon. Teoksessa Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.) Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas. Helsinki: Finn Lectura, 8-32.

Kalela, Esa 2006. Keitä huonokuuloiset oikein ovat? Lähtökohtia huonokuuloisten sosiaalisten identiteettien tutkimukselle. Soveltavan kasvatustieteen laitos. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Kurki, Arja 2002. Kuulovammainen lapsi yhteiskunnassa. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA, 225–232.

Kurki, Arja & Takala, Marjatta 2002. Tekniset apuvälineet kommunikoinnin tukena. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuu- rojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA, 43- 52.

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuuloavain 2014. Kuurojen palvelusäätiö. Viitattu 27.3.2014.
<http://www.kuuloavain.fi/junioriohjelma>.

Kuuloavain 2014. Viittomakielen tukeminen puhekielisessä perheessä. Viitattu 27.3.2014.
<http://www.kuuloavain.fi/viittomakielen-tukeminen-puhekielisessa-perheessa>.

Kuurojen Palvelusäätiö 2014. Viittomakieltä ja vertaistukea. Viitattu 25.3.2014.
<http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/kurssit/juniori/>.

Kärkkäinen, Päivi 2002. Kuulomonivammaiset lapset. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA, 191–206.

LapCI ry 2014. Mikä on sisäkorvaistute? Viitattu 20.3.2014.
<http://www.lapci.fi/sisakorvaistute.html>.

Launonen, Kaisa 2011. Viittomien käyttö kielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 32–39.

Laurén, Sirpa 2011. Viitottu puhe ja tukiviittomat. Teoksessa Eeva Lehto, Ritva Parkas, Hannele Hyvärinen (toim.) Ilo kommunikoida. Kommunikaatiomuodot esittelyssä. Helsinki: Satakieliohjelma ja LapCi ry.

Lindström, Lasse 2012. Kuurot ja huonokuuloiset Suomessa. Teoksessa Johanna Kiili & Kirsi Pollari (toim.) Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3, 24–37.

Lonka, Eila & Hasan, Marja 2006. Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten kommunikaatio-, koulu- ja päivähoitotilanne Suomessa. Teoksessa Eeva Lehto & Marja Hasan & Ritva Parkas (toim.) Satakieliseminaari 2006. Helsinki: Satakieliohjelma, 73–79.

Louekari, Hannele & Tuominen, Annikki 2010. Kuulovammaisten lasten hoito foniat-
rian osastoilla. Teoksessa Eila Lonka & Kaisa Launonen (toim.) Kuulonkuntoutuksen
käytännöt muutoksessa. Helsinki: Palmenia, 38–47.

Martikainen, Liisa & Rainò, Päivi 2014. Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten ja nuorten
kuntoutus- ja tulkkauspalvelujen toteutuminen ja tulevaisuuden tarve. Humanistinen
ammattikorkeakoulu. Hankeraportti [tulossa].

Meronen, Auli 2004. Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät. Kasvatustietei-
den laitos. Jyväskylän yliopisto. Tutkimus.

Oikeusministeriö 2011. Viittomakielisten kielelliset oikeudet. Oikeusministeriön mie-
tintöjä ja lausuntoja 24/2011.

Rainò, Päivi 2012. Kaksikielisyys on todellisuutta. Teoksessa Johanna Kiili & Kirsi
Pollari (toim.) Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuulois-
ten lasten elämässä. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3, 84–
85.

Rainò, Päivi 2012. Sisäkorvaistutteen saaneiden kuurojen lasten ja nuorten kieliva-
linnoista ja tulkkauspalvelun tarpeesta. Sarja F. Katsauksia ja aineistoja 7, 2012.
Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.3.2014.
<http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-sisakorvaistute-raino-2012.pdf>.

Seilola, Irja 2012. Huonokuuloisten, puhetta käyttävien lasten ja nuorten ajatuksia
hyvinvoinnistaan. Teoksessa Johanna Kiili & Kirsi Pollari (toim.) Hei, kato mua! Vuo-
rovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä. Helsinki: Lap-
siasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3, 38- 45.

Selin-Grönlund, Pirkko 2011. Viittomakieli ja kaksikielisyys. Teoksessa Eeva Lehto,
Ritva Parkas, Hannele Hyvärinen (toim.) Ilo kommunikoida. Kommunikaatiomuodot
esittelyssä. Helsinki: Satakieliohjelma ja LapCi ry.

Sinko, Pirjo 2011. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000). Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Oppaita 13. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 22–29.

Sume, Helena 2008. Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirjatyö.

Sume, Helena 2010. Muutokset sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen kommunikaatiossa vanhempien näkökulmasta. Puhe ja kieli (30) 4/2010, 189–199. Viitattu 25.3.2014. <http://ojs.tsv.fi/index.php/pk/article/view/4742/4447>.

Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010. Helsinki: Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 10–11.

Stolt, Suvi 2005. Kuuron lapsen kaksikielisyyden tukeminen. Teoksessa Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. 2. muuttumaton painos. Helsinki: Palmenia, 159–175.

Takala, Marjatta 2002. Kuulovammaisten kielenopetuksen periaatteita. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA, 117–124.

Takala, Marjatta 2002. Kuulovammaisuus. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA, 25–42.

Takala, Marjatta & Lehtomäki, Elina 2002. Kuulovammainen lapsi ja nuori matkalla aikuisuuteen. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA, 255- 261.

Takkinen, Ritva 1994. Kuuron lapsen viittomakielen kehitys. Teoksessa Antti Iivonen, Anneli Lieko & Pirjo Korpilahti (toim.). Lapsen normaali ja poikkeava kielen kehitys. 2. painos. Helsinki: SKS.

Takkinen, Ritva 2000. Viittomakielisten lasten kielenomaksuminen. Teoksessa Anja Malm (toim.). Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: FINN LECTURA, 113–123.

Takkinen, Ritva 2005. Viittomakielen kehitys. Teoksessa Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.). Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. 2. muuttumaton painos. Helsinki: Palmenia, 51–74.

Takkinen, Ritva 2012. Monipuoliset mahdollisuudet kuulovammaisille lapsille. Teoksessa Johanna Kiili & Kirsi Pollari (toim.) Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3, 84–85.

Takkinen, Ritva 2013. Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten viittomakielen ja puhutun kielen omaksuminen. Lähivõrdlusi / Lähivertailuja; 2013, Issue 23. Viitattu 11.4.2014. <http://www.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV23.15/242>.

Viita, Heli, Huttunen, Kerttu & Sorri, Martti 1998. Kuuloviat. Korvat ja kuuleminen. Oulu: Suomen Kuurosokeat ry.

Vilkkä, Hanna 2009. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Virpiranta-Salo, Maija 2002. Vanhemmat valintojen edessä. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.). Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA, 219–224.

von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 2. painos. Suom. Kaisa Launonen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Välimaa, Taina & Lonka, Eila 2010. Näkökulmia sisäkorvaistutetta käyttävien lasten puhutun kielen kehitykseen ja kommunikaatioon. *Puhe ja kieli* (30) 3/2010, 127–135.

Widberg- Palo, Maarit 2012. Hei, kato mua! Viittomakielisten ja viittomakieltä käyttävien lasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen Suomessa. Teoksessa Johanna Kiili & Kirsi Pollari (toim.) *Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä*. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3, 46–83.

Widberg-Palo, Maarit & Seilola, Irja 2012. Kuurot ja huonokuuloiset lapset Suomessa. Teoksessa Johanna Kiili & Kirsi Pollari (toim.) *Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä*. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3, 24–37.

LIITTEET

LIITE 1: Saatekirje

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

SAATE
5.5.2013

HYVÄT VANHEMMAT

Olen viittomakielen tulkkiopiskelija Humanistisesta ammattikorkeakoulusta ja tulen tekemään opinnäytetyötäni Juniori-hankkeen intensiivikurssin leirille 10.—14.6.2013 Jyväskylään. Opinnäytetyöni tavoite on saada perheiden näkökulmaa siihen, kuinka viittomakommunikaation käyttäminen perheen arkielämän kommunikaatiotilanteissa on vaikuttanut SI-lapsen puheen kehitykseen. Opinnäytetyöni tilaajana toimii Humanistisen ammattikorkeakoulun Kela-rahoitteinen tutkimushanke "Sisäkorvaistutteen saaneiden lasten kuntoutuksen ja tulkkauspalveluiden tarkoituksenmukaisuus ja tulevaisuuden tarve" ja sitä myötä työelämäohjaajana Päivi Rainö.

Opinnäytetyöni kohderyhmän muodostavat perheet, joissa on sisäkorvaistutetta käyttävä lapsi. Tarkoituksena olisi haastatella perheitä, jotka ovat lapsen eri elämän vaiheissa saaneet sekä viittomakommunikaatio-opetusta että puheterapiaa. Olen leirillä mukana koko sen keston ajan, ja tulen kertomaan leirin alussa tarkemmin itsestäni ja tulevasta opinnäytetyöstäni.

Opinnäytetyöhöni mukaan lähteminen on vapaaehtoista, mutta pyydän ystävällisesti kohderyhmään kuuluvia perheitä osallistumaan opinnäytetyöhöni.

Yhteistyöterveisin Mari Reijonen

mari.reijonen@humak.edu

Humanistinen ammattikorkeakoulu, Kuopion kampus

LIITE 2: Suostumus haastateltavaksi

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

SUOSTUMUS
HAASTATELTAVAKSI
2013-12-06

Minua on pyydetty osallistumaan opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun, jonka tavoitteena on selvittää SI-lapsen vanhempien näkemyksiä valitusta kommunikaatiotavasta ja viittomien käytöstä arkielämässä.

Olen saanut ja lukenut opinnäytetyötä koskevan saatteen leinkutsun mukana. Saatteen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän selvityksen opinnäytetyöstä ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta. Olen saanut myös riittävän vastauksen kaikkiin opinnäytetyötä koskeviin kysymyksiini. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani opinnäytetyöhön.

Tiedän, että kaikkia opinnäytetyön osapuolia sitoo salassapitovelvollisuus. Haastattelu videoidaan. Se, mitä kerron, käsitellään luottamuksellisesti ja siten käsiteltynä, että henkilöllisyyttäni ei ole mahdollista tunnistaa. Tutkimustiedot käsitellään luottamuksellisina.

Ymmärrän, että osallistuminen tähän opinnäytetyöhön on vapaaehtoista ja voin perua tämän suostumuksen tai keskeyttää osallistumiseni opinnäytetyöhön. Olen tietoinen myös siitä, että keskeyttämiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa.

**SUOSTUMUS
HAASTATELTAVAKSI**
2013-12-06

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön ja suostun vapaaehtoisesti tutkimushenkilöksi.

Allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Olen kertonut tästä opinnäytetyöstä saatekirjeen mukaisesti tutkittavalle ja otan vastaan tämän suostumuksen

Opinnäytetyöntekijän allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

s-postiosoite: mari.reijonen@humak.edu, puh. 050 3385 071

Opinnäytetyöntekijän yhteystiedot

Tätä suostumusasiakirjaa on tehty kaksi kappaletta, joista toinen annetaan haastateltavalle ja toinen opinnäytetyöntekijälle.

LIITE 3: Haastattelukysymykset

1. Minkä ikäisenä sisäkorvaistute leikattiin ? Kuinka monta vuotta leikkauksesta on nyt?
2. Millainen tilanne perheissä oli kielen käytön näkökulmasta ennen sisäkorvaistutteen leikkausta?
 - millaista perheen sisäinen kommunikointi oli ?
 - kumpi vanhemmista kommunikoi enemmän ?
 - mitä kommunikointitapaa käytettiin ryhmätilanteissa ?
 - mitä tapaa käytettiin kasvokkain ?
 - mitä kommunikaatiotapaa lapsi käyttää vastatessaan, kun aikuinen kysyy ?
3. Millainen tilanne perheissä oli kielen käytön näkökulmasta heti sisäkorvaistutteen leikkauksen jälkeen?
 - mitä kommunikaatiotapaa käytettiin?
 - kommunikaatiotapa ryhmätilanteissa ja kasvokkain?
 - mitä kommunikaatiotapaa lapsi käyttää vastatessaan, kun aikuinen kysyy ?
 - koetteko, että saitte valita itse kommunikaatiotavan? (mm. lääkärin tai puhe-terapeutin suositusten perusteella?)
4. Millainen tilanne perheissä oli kielen käytön näkökulmasta muutaman vuoden (1-5 v.) kuluttua sisäkorvaistutteen leikkauksesta?
 - kommunikaatiotapa?
 - mikä on puheen ja viittomakielen suhde perheessä ?
 - kuinka viittomakieli vaikuttaa perheen kommunikointiin ?
 - mitä kommunikaatiotapaa lapsi käyttää vastatessaan, kun aikuinen kysyy tai toisinpäin?
5. Millaisissa arkielämän tilanteissa SI-lapsi kommunikoi viittomakommunikaatiota käyttäen (hyödyntäen)?

- missä tilanteissa viittomakieltä tai viittomakommunikaatiota käytetään istuteleikkauksen jälkeen?

6. Millaisissa arkielämän tilanteissa SI-lapsi kommunikoi puheella ?

7. Kuinka monta vuotta perhe on ollut mukana Juniorissa ?

- miksi perhe on nyt Juniori-leirillä mukana ?

8. Mikä taho on ohjannut perhettä päätöksessä alkaa opetella viittomakommunikaatiota?

- miksi perhe halusi alkaa opetella viittomakieltä ?
- koetteko, että saitte tukiviittomaopetusta riittävän varhain ?
- saako perhe hyödyntää molempia palveluita (puheterapiaa/viittomaopetusta) samanaikaisesti, vai onko jompaakumpaa priorisoitu?
- miksi sisäkorvaistutelasten perheet ovat halunneet viittomaopetusta puhekielen kehitykseen keskittyvän kuntoutuksen rinnalla?

9. Mitä perhe on oppinut viittomakommunikaatio-opetuksessa?

- perheen toiveet ja tarpeet toimivat opetuksen suunnittelun tärkeimpänä lähtökohtana. Niiden pohjalta valitaan opetettava kieli ja/tai kommunikaatiomenetelmä, asetetaan opetukselle tavoitteet, suunnitellaan opetuskokonaisuus sekä ideoidaan harjoitteita.
- millaisia toiveita ja tarpeita perheillä on opetettavan kielen tai kommunikaatiomenetelmän suhteen? Perheopetuksissa opetettavat kielet tai kommunikaatiomenetelmät?

10. Tukevatko SI-lapsen saamat palvelut (puheterapia ja viittomakommunikaatio-opetus) toisiaan?

- Jos tukevat, kuinka SI-lapsen saamat palvelut (puheterapia ja viittomakommunikaatio-opetus) tukevat toisiaan?

- kuinka viittomakommunikaatio-opetus on tukenut puheterapian rinnalla puheen kehitystä ja oppimista perheiden keskinäisessä kommunikoinnissa?
- kuinka kommunikaatio on kehittynyt ? Esim. kommunikaatiotilanteiden aloitus yms.